БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, КАТТЫЖЫҢАР!

1925 чылда үдезилеттингеш

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Соединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

1969 ч. АВГУСТ 23 СУББОТА № 198 (8044).

Өртээ 2 көп.

Иван Павлович Желтухин— Тыва орук-тудуг эргелелиниң хоочун ажылдакчызы. Тыва АССР-ниң алдарлыг тудугжузу. Ам ол эргелелдиң бирги участогунда экскаватор машинизи. Шагаан-Арыг биле Чадаананы тудуштурар орук тудуунда хүнде-ле будун чартык-ийи норманы Иван Павлович күүседип турар.

ЧУРУКТА: П. П. ЖЕЛТУХИН.

Г. СПРОТИННИҢ фотозу.

Төлээлер Бухаресте

СЭКП ТК-ның кежигүнү, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының оралакчызы В. Н. Новиков баштадыр совет төлээлер Румынияның фашистиг дарлалдан хосталганының 25 чыл ойнуң байырлалынга киржири-биле Москвадан Бухарестиде барган.

Төлээлерниң составында—СЭКП ТК-ның кежигүнү, ССРЭ-ниң камгалал министриниң бирги оралакчызы, Совет Эвилелиниң Маршалы М. В. Захаров, Украинаның КП Одесса обкомунуң бирги секретары М. С. Синица, Совет Эвилелиниң Румыния Социалистиг Республикада алчыны А. В. Басов.

ПАРТИЙЖИ ДЕТКИМЧЕ

1969 чылды совет кижилер ленинчи күш-ажылдың чылы деп адаан. Ол бисти кайгамчыктыг төвүлүг хүн—Владимир Ильич Ленинниң төрүттүнген хүнүнден бээр 100 чыл болур оюнга улам чоокшуладып турар. Совет кижилерге Ленинниң ады чоок болгаш зң эргим үнелиг. Ынчангаш бистиң Төрээн чуртувустуң бүгү ажыл-ишчилери алдарлыг юбилейни ленинчи чагыгларны амыдыралга боттандырарынга, коммунизм тургузуушкунунуң херээнге чаа-чаа чедиишкинниг уткуур тура-соруктуг.

Москвачыларның болгаш ленинградчыларның беш чыл планын хуусаа бетинде, 1970 чылдың ноябрь 7-де, күүседир дээн патриоттуг эгелээшкинин эдербишаан, Тываның ажылчы чоннары В. И. Ленинниң төрүттүнген хүнүнден бээр 100 чыл болур оюнга төлептиг ужуражыры-биле социалистиг хүлээлгени алган.

Ооң эгелекчилери «Тыва даг-дүгү» комбинаттың даг-дүгү арыглаар фабриказының, Кызылдың электростанциязының, Таңды болгаш еске-даа районнарның совхозтар болгаш колхозтарының коллективтери болган. Ону күүседири-биле иштики курлавырларны болгаш арганы зң долу ажыглаары, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидери, үлетпүрүң база кээзээ ажыл-агыйның продукциязын көвүдедири, ооң бот-үнезин чиигедири, шынарын зкижидери болгаш социалистиг чарышты калбартыры деп ажыл-ишчилер санап турар.

«Тыва даг-дүгү» комбинаттың даг-дүгү арыглаар фабриказының коллективи 1969 чылда муң тонна сорттуг даг-дүгүн пландан ажыр бээр хүлээлгезин чартык чылда күүседкеш, ооң ажыр берип эгелээн. Партия комитеди, ооң эге организациялары чугула участоктарда коммунистерни быжыглаан. Комбинаттың мурнакчы коллективтерин—арыглал фабриказын, даг-транспорт, септелге-механиктиг цехтерин, электростанциязын, мурнакчы эзлчеглерни коммунистер баштап, удуртуп турар.

В. И. Ленинниң төрүттүнген хүнүнден бээр 100 чыл болур оюнга төлептиг ужуражыр дээн чарыштың эгелекчилериниң бирээзи Чөөн-Хемчик районнуң Ленин аттыг колхозунуң ажыл-ишчилери мал чеминиң белеткелиниң планын күүседкенин рапорттаан.

Беш чыл планын хуусаа бетинде күүседир, ленинчи юбилейге төлептиг ужуражыр дээш бүгү улустуң социалистиг чарыжы хүн келген тудум-на калбарып турар. Улам бедиткен хүлээлгелерни «Межегей» совхозтуң, Чөөн-Хемчиктиң «Искра», Каа-Хемниң «Тиилелге» колхозтарының ажыл-ишчилери алгаш, ленинчи юбилейге төлептиг ужуражырынче республиканың колхозчуларын, совхозтар ажылчыннарын кыйгырган. Ону кээзиниң ажыл-ишчилери калбаа-биле деткип мал чеминиң белеткелин, дүжүт ажаалдазын кыска хуусаада, шынарлыг, организастыг чорудар дээш күжениишкинниг, ажылды калбарткан.

Бо талазы-биле партия организациялары боттуг хемчегларни ап, агитмассалыг ажылды, социалистиг чарышты негелдеге дүүштүр калбарткан. Чарыштың эгелекчилериниң үлегерин эдерген Бай-Тайганың «Мурнакчы» колхозу, Каа-Хемниң «Бүрен» совхозу, Улуг-Хемниң Жданов аттыг колхозу мал чеминиң белеткелин организастыг чорудуп турар. «Кек-Тей» совхоз тараа ажаалдазынче чогуур үезинде белеткелдиг киргеш, күрүнеге 450 тонна тарааны садып, планын күүсеткен, олар муң тонна тарааны күрүнеге бээр хүлээлгени немей алган.

Тес-Хемниң «Чодураа» колхозу, «Тес-Хем», «Барлык», «Совет Тыва», «Тыва» совхозтар мал чеминиң белеткелин организас чок чорудуп келген. Ол чүнү херечилеп турарыл дээрге ында партия организациялары ажыл-ишчилерге мурнакчы коллективтерниң патриоттуг эгелээшкинин чедип тайылбырлап, таныштырбаан, кижилерниң харыысалгазын бедитпээн, олардан негелдени кошкаткан болгаш чарыштың шимчедикчи күжүн чедир үнелевээнинде болуп турар. Хожудап турар ажыл-агыйлар мурнакчыларга деңнежир дээш бар арга, курлавырларын шын ажыглап, бүгү хемчеглерни алыры негеттинип келген. Орта партия организациялары улуг рольду ойнаар ужурлуг.

Автомобиль транспортунуң ажыглалын кескүзүү-биле зкижидер дээш болдунар-ла хемчеглерни алырынче республиканың автотранспорт ажылданчыларынга база чолаачыларынга СЭКП обкомунуң болгаш Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң ыйгырыы улуг деткимчени алган.

Кызылдың № 2 АТБ-ниң коллективи ыйгырыгны чугаалажып көргеш, бедиткен хүлээлгелерни өскелерден мурнай алган. Кызылда № 1 АТБ-ниң коммунистери бодунуң хуралынга ыйгырыгны чугаалашкаш, № 2 АТБ-ниң коллективиниң чүк сөөртүлгезиниң темпизин дүргедедир, дүжүт ажаал алыышкынынга идепкейлиг киржир дугайында үнелиг эгелээшкинин деткээн, хүлээлгени алган. Өске-даа автотранспорт бүдүрүлгелери, колхозтарның, совхозтарның автотранспорт ажылданчылары боттарынга хүлээлгелерни алгаш, ажыл-херек кырынга боттандырып киripкен.

Мал чеми болгаш тараа ажаап алыышкында киржип турар автотранспорт ажыл-агыйларындан чоруткан машиналарның ажылының байдалын алырга чамдык четпестер илереп турар. Дузалажыры-биле келген автомашиналарны бүдүрүкчүлүг эвес ажыглап турарының, күш-ажылдың организас чогунуң фактылары бар. Республиканың «Сельхозтехника» каттыжыышкынының дыка хэй машиналары «Россия» совхозта ажылдап турар. Оларның чолаачыларының күш-ажылының чуруму багай, ажыл-шагын үзүп, арагалаар чоруктары илерээн. Шак мындыг четпестерни чайладыр талазы-биле хамаарышкан организациялар боттуг хемчеглерни алыр херек.

Амгы үеде партия организацияларының чугула сорулгазы болза, мурнакчыларның эгелээшкинин деткип улам калбартыры, хүлээлгелерни амыдыралга боттандырарынче ажылчы чоннуң бүгү күжүн мөөңнээри, социалистиг чарышка удуртулганы күштелдирери болур. Коммунистерни ажылдың шиитпирлиг участоктарынга быжыглаарынче, социалистиг чарыштың болгаш бүдүрүлгениң мурнакчыларының арга-дуржулгазын нептередиринче, хожудап турарларга эш-хүүзүнүң дузаламчызын көргүзеринче партия организациялары хүн бүрү сагыш салыр ужурлуг. Бүгү улустуң социалистиг чарыжының киржинчилери бодунуң күш-ажылы-биле чаа амыдырал—коммунизмни тургузуп турар. Ынчангаш мурнакчыларның эгелээшкинингге хүн бүрү болгаш дожтаамал партийжи деткимчени көргүзер ужурлуг бис.

Дүжүт ажаап алыышкынының хүн демдеглели

ТАРАА БҮРҮЗҮН—БУНКЕРЖЕ!

Хүн келген тудум-на республиканың ажыл-агыйларының тараа шөлдеринче хөвү корабльдери немежип үнүп турар. Дүжүт ажаап алыышкыны түлүктээн, ооң темпизи дүүнгүзүнден бөгүн бедип турар. Таңды, Каа-Хем, Улуг-Хем, Барыын-Хемчик, Бай-Тайга районнар тараа культураларының ажаап алыышкынын кидин түлүк чоруда берген.

Август 22-ге чедир медээлер ёзугаар алырга, республикада ниитизи-биле 16,1 муң гектарның тараазы ажаап алдынган, ол тараазын ажаап алза чогуур бүгү шөлдүң 6,5 хуузу болур. Бүгү кестинген шөлдүң 9116 гектарының тараазы бастырынган болгаш күрүнеге 1793 тонна тараа дужааттынган, ол планга онааштыр 2,9 хуу-дур.

Дүжүт ажаап алыышкынынга эки үлегерни «Кек-Тей» совхозтуң тараажылары көргүзүп турар. Тараажының арынүүрүн бодавышаан, олар хамыкты мурнай күрүне-биле үзе санашкаш, пландан ажыр тараа дужаарын үргүлчүлеп турарлар. Ажаап алыышкынның баштайгы хүннеринден-не бо ажыл-агыйның тараа шөлдеринде комбайнерлер Пир Югап, Наиль Хафизов, Василий Жарков олар кончуг эки ажылдап келгеннер. Бо эштер өзлчег нормазын 140—160 хуу кылдыр, эки шынарлыг күүседип турар.

Кызылдың сайгарылга баазазынче ам безин чаа дүжүттүң тараазын 232 тоннаны дужаапкан «Тиилелге» совхозтуң дүжүт ажаап алыышкынында киржип турар комбайнерлер ортузунда социалистиг чарышты комбайнерлер Монгуш Хүрешоол, Монгуш Юзей болгаш Монгуш Маадыр-оол олар баштап турар. Оларның кижи бүрүзү хүн нормазын ажырып, өскелерге мурнакчы үлегерин көргүзүп турарлар.

Тываның тараажылары дүжүттү чогуур үеде, чидириг чокка ажаап алгаш, күрүне мурнунга планныг онаалдазын чедиишкинниг күүседиринге быжыг бүзүрелдиг. Ынчалзажок дүржулга станциязының (кол агроному эш Маданүев) бешки бригадазында ажаап алыышкынның баштайгы хүнинденне үрей кылыышкыны болдурган түүл бар. Шөлде чинге-тарааны аажок өрү, багай кестиргеш, чамдыызын кагылапкан.

Үрей кылыышкын ажаап алыышкынга турбас ужурлуг. Тарааны кестирерин, бастырарын, щиңнарга кадагалаарын шынгыы контрольга тургузары ажыл-агый удуртукчуларының, түскай эртемниглериниң, бригадирлериниң болгаш тараажы бүрүзүнүң ыдыктыг хүлээлгези болур.

Бүгү күштү—ажыл-херекче

№ 3 автотранспорт бүдүрүлгезиниң чолаачылары, септекчилери, инженөрлери, техниктери эртен ажыл шагы эгелээр мурнунда-ла кызыл-булуңга чыглып келгеннер. АТБ-ниң директору В. Ф. Филимонов дүжүт ажаалдазынга шалыпчы ажылдаар дугайында СЭКП обкомунуң, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң республиканың бүгү чолаачыларынга кыйгырыышкын, Кызылдың № 2 автотранспорт бүдүрүлгезиниң дүжүттү кыска хуусаада чидириг чок ажаап алыр талазы-биле социалистиг чарышты калбартырының дугайында эгеленчи саналын чыылганнарга таныштырган.

АТБ-де хоочун чолаачы В. Князев сөс алгаш, эгелээшкинни деткип, тараа сөөртүлгезинге бедик бүдүрүкчүлүг ажылдаарынче эш-өөрүн кыйгырган.

Ооң бөдүүн, харыысалганы ханы билген өөстерин чолаачылар, септекчилер таарзынып дыңнааннар.

№ 1 автотранспорт бүдүрүлгезиниң коллективи № 3 АТБ-ни социалистиг чарышка кыйгырган. Ону коллектив хүлээп алган. Хавак-Кырында автобүдүрүлгеден бедик көргүзүлерни чедип алырын хуралдың киржиичилери шиитпирлээн.

Автотранспортчулар социалистиг хүлээлгени алган. Күсну дүжүт ажаалдазынга бүгү курлавырларны ажыглап, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн өстүрери чугула. Кывар-чаар чүүлдерни камнап, ооң күселиби-биле немелде рейстерни кылырын чолаачылар хүлээнген.

Ушку колоннаның начальниги хоочун автотранспортчу Николай Черноусов бирги колоннаның чолаачыларын социалистиг чарышче кыйгырган. Ону бирги колоннаның начальниги Александр Вохмин түүлдүгүнүп хүлээп алган.

Дүүнге чедир № 3 АТБ-ниң 17 автомашиназы «Тиилелге», «Элегес», «Межегей», «Бурунгаар» совхозтардан тарааны сайгарылга баазазынче сөөртүп турар.

Хуралга олурушкан чолаачылар Кур-Чер суур биле Кызыл аразының оруунуң багайын, «Бурунгаар» совхозта тарааны түгле кежээкиниң беш шанка чедир чүдүрүп турарының дугайында шүүмүлеп, ону чайладыр хемчеглерни алырын хамаарышкан организациялардан сөлүн дамчыштыр дилээннер.

Бистиң корр.

БАЙЫР ЧЕДИРГЕН

Сиген белеткелиниң планын чедиишкинниг күүседкенибиле Чөөн-Хемчик районнуң Ленин аттыг колхозунуң ар, херээжен колхозчуларынга, кээзээ ажыл-агыйның түскай эртемниглеринге СЭКП обкому болгаш Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлели байыр чедирген.

Ленин аттыг колхозтуң сигенчилериниң эки ажылын демдеглевишаан, СЭКП обкому болгаш республиканың Министрлер Чөвүлели колхозтуң ажыл-ишчилери чедип алган чедиишкиннеринге доктаавайн, дүжүт ажаап алыышкынының шынарын болгаш темпизин бедидер, ниитиниң малынга пландан ажыр чем белеткээрин үргүлчүлээр, аңаа чылыг база толуг кыштаглаашкынны хандырар, малчыннарның чуртталга бажыңнарын, мал кажаалларын чогуур үеде белеткээр дээрзинге быжыг бүзүрелин илередип турар. Колхозтуң партия, комсомол организациялары, колхоз баштаар чери дүжүт ажаап алыышкынын, келир чылдың дүжүдүнге чер белеткелиа, үрезин уруушкунун чедиишкиниг эрттирерлер, ниитиниң мал ажылын хөгжүдеринче, ооң продуктулуун бедидеринче, күрүнеге сүт, эът база дүк садар талазы-биле социалистиг хүлээлгелерия чедиишкиниг күүседиринче кол кичээнгейни салыр, ооң-биле В. И. Ленинниң 100 чылын база Совет Тываның 25 чылының байырлалын төлептиг уткуурлар дээрзинге бүзүреп турар.

Тыва АССР-ниң Дээди Соединиң Президиумунда

БЕДИК ШАҢНАЛДАР

Республиканың чаа тудугларынга үре түңнелдиг ажылдааны дээш база чурттакчы чон ортузунга политика-массалыг ажылга идепкейлиг киришкени дээш Москваның автоорук институдунуң студентилериниң болгаш Москваның ужар түүл технологтуг институдунуң студентилериниң тудуг отрядтарын Тыва АССР-ниң Дээди Соединиң Президиумунуң Хүндүлел бижии-биле шаңнаан.

Республиканың чаа тудугларынга үре түңнелдиг ажылдааны дээш база Тыва АССР-ниң чурттакчы чонунуң ортузунга политика-массалыг ажылдарны чорударынга идепкейлиг киришкени дээш Ленинградтың ужар түүл прибор тудуг институдунуң отряд командири Виктор Михайлович Богомоловту, Москваның ужар түүл технологтуг институдунуң отряд комиссары Юрий Матвеевич Богатовту, Москваның автоорук институдунуң штаб начальнигы Олег Петросович Гуджоянны, Москваның Н. Э. Бауман аттыг Дээди техниктиг үчилешеэнинң студентизи Владимир Прокофьевич Давиденкону, Москваның пос-таавы институдунуң студентизи Анатолий Алексеевич Захаровту, Пензаның политехниктиг институдунуң студентизи Николай Георгиевич Корешонковту, Москваның автоорук институдунуң студентизи Валентин Александрович Лысенкону, Москваның делегей харылзаалараның күрүне институдунуң студентизи Михаил Евгеньевич Рыбалкинни, Москваның ажы-чем үлетүрүнүң технологтуг институдунуң студентизи Светлана Васильевна Скрябинаны, Москваның ужар түүл технологтуг институдунуң студентизи Татьяна Павловна Фомичеваны Тыва АССР-ниң Дээди Соединиң Президиумунуң Хүндүлел бижии-биле шаңнаан.

КҮШ-АЖЫЛЧЫ ЧЕДИИШКИН-БИЛЕ

КҮШ-АЖЫЛЧЫ ХҮН ЫНЧААР ЭГЕЛЭЭР

Ыржым удаан хоорай дыка эрте турда-ла хөлзеп эгелээн. Он-он чүк машиналары Кара-Дашче шуужупкан. Автобустая дүшкен кижилер ботгарының ажылдаар черлеринче тарап чоруп-ла тургулаан. Баштайгы үлетпүрлүг хоорайның күш-ажылчы хүнү ынчаар эгелээн.

Руднике ажыл база-ла хайныы үнген. Бүдүн дагның белинге чедир кинр казып каан черде одуртур чыскаалыпкан кижилер даг-дүгүн тускай бункерлерже чыып уруп, овааладыр болуп турлар. Чаңгызы-ла 25 тоннаны чүктээр күчүлүг машиналар улуг ускууштуг экскаватор чанынга доктааптарга, оларның күзөвтары ша-даа четпес дола бээр. Ынчалдыр-ла фабрика-биле аразынга сарыг хүннү бадыр машиналар үзүлбес.

Бир болук, шалыпкын ажылдап турган улуска чедип келдивис.

— Хереглеп чораан бригадириис дуу ол-тур — дээш, комбинатта комсомол комитединиң секретары Сергей Ооржак бир кижиже айытты.

Холдарында борбак-борбак сиир-даш туткан, күдер шырайлыг эр бодунуң ол «чүгүн» бункерже кинр октапкаш, бистиң-биле менди солушту. Хол тудушкаш, бригадир Ооржак Шевер-оол дээрзин билип алдым.

— Бо комсомолчу-аныяктар бригадазы-дыр, мында шупту он бир кижи ажылдап турар бис. Шупту-ла хып дээн аныяктар ийин—деп, ол тайылырлаап, чугаазын уламчылады.—Дуу чер үттеп турган эрни Монгуш Дыртык-Кара дээр. Ол үттекчи хүзөлгезин ак сеткилдиг күүседип, хүн нормазын үргүлчү ажырып келген кижи. А ооң бетинде даш чыып турар ийин кижируда чыыкчылары-дыр. Бистер ай, квартал планнарын үргүлчү-ле ажыр күүседип келдивис.

— Кымның бригадазы мурнап турарыл?— деп, бистиң айтырывыска ол мынчаар харыылаан:

— Анатолий Чиркинге удуртқан аныяктар бригадазы-биле аравыста чарыштыг бис. Эрткен чартык чылдың дүргүзүнда оларга аштырбайн келгеш, шиивисти ол хевээрле тудуп тур бис.

Ол аразында бистиң чаныбыска бригаданың мастери Юрий Симоленко кылаштап келгеш:— Руднике бригадалардан боларга чедерлер чок ийин. Амгы бо хүнперде 15 тонна даг-дүгүн чыгташ, хамыкты аштылар—деп, мактап кагды.

Бригаданың кижилери шупту-ла чедип келгеш, ам-даа бар. Ниитилел тургузуунуң эртемнерин амыдырал-чурттал-ганының хөгжүлдези-биле сырый холбап, өөреникчилериин коммунистиг кижизидилгезинче база коммунистиг мировоззрениниң үндезиниери-биле чепсеглээринче кол кичээнгейн салырының чугулазы маадыр айытты.

Тоолу болган чаңгыс-ла хөй-ниитиниң ажыл-херээнге киржиринге № 2 школаның өөреникчилери көскү черни эзлээн. Ооң түңнелиниде ол школада өөредилге-кижизидилгелиг ажылдың шынары бедээн. Ында оолдар, уруглар 100 ажыг рубльдиң номнарын чурттакчы чонга тараткан. Уругларны Ульяновтарның өгбүлезиниң үлегерлиг кижизидилгезинге үдезилеп өөредип, кижизидиринниң дугайында лекцияларны № 3 школаның башкылары ада-иелерге хөй улаа помчаан.

Школалар коллективтеринде мурнакчы үлегер-чижектерге, башкылаашкынының педагогиктиг аргаларынга даянып ажылдап турарларга деңнежип, уругларга хөй талалыг, бижыг билиглерни ленинчи юбилейлиг чылда бээрин санал берген башкылардан Л. Галактионов, В. Глебова, М. Ермешкина, Л. Коптева олар илерегейлээн. Школаларны чаа өөредилге чылынга белеткеп, материал-техниктиг баазаларны, өөредилге кабинеттерин, спорт залдарын дериптеп чедер, четпестерни айтып, бүгү-ниитиниң ортучак өөредилгезин шалыпкын боттандырарының аргалары төвүлел хуралга эйттынган.

Август төвүлел хуралындан

БЫЖЫГ БИЛИГ ДЭЭШ

Келир үениң салгакчыларын өөредип, кижизидериниң херээнге Тыва республика төвүнүң башкылары эрткен өөредилге чылында төлептиг үлүүн киripп ажылдаан. В. И. Ленинниң төрүттүнгениниң бээр 100 чыл болур алдарлыг оюнга чедиишкиниг ужуражыры-биле школаларның өөредилге-кижизидилгелиг ажылының түңнелин үндүрүп, ленинчи юбилейниц чылында эң-не күжениишкиниг ажылдаарынче угланган чугула сорулгаларны Кызыл хоорайның башкылары август төвүлел хуралынга чугаалашкан.

Хоорайга хамаарышкан бүгү-ле школаларга 9930 уруглар хаара туттунган. Оларның аразында 1107 комсомолчулар. 5650 пионерлер бар. Өөредилгениң ниити хуузу 94,3 болган. Ооң мурнунда өөредилге чылынга деңнээрге үгле чаңгыс хуу немешкен. Хамык ужур өөреникчилерге эртемнериң байлак үндезиннерин бүзүрелдии-биле бээриниң херээнге башкылар коллективтери канчаар ажылдаанын хоороо эргелекчизи эш Борисова болгаш санал бергөн башкылар сайгарып чугаалашкан.

Класс удуртукчуларындан 151 башкының өөреникчилери эки өөредилгелиин көргүскен. Ооң аңгыда 35 башкының өөреникчилериниң бир-бир кижи багай өөредилгелиг. Сес чыл школаларындан № 8, 4, 10, ортумак школалардан чеди, бир дугаар школалар, школа-интернат школачыларның быжыг билиглиин чедип алган. № 1, 4, 7, 8, 9, 10, 14 болгаш Элегес-Аксы, Кунгуртуг школалары эрткен чылдарга деңнээрге дээре түңнелдерлиг болган. 417 өөреникчи чүгле беш демдектерге, 2701 кижи эки өөредилгелиг болган. Бистиң чуртувуста бүгүниитиниң өөредилгезин бедик деңнелге көдүрүп үндүрериниге төлептиг үлүүн киripп келген мурнакчы башкыларның саны өскен. И. Помазанова, Л. Галактионов, Н. Полухина, А. Мокшина, А. Алдын-оол, И. Седип болгаш өскедаа башкылар улус өөредилгезиниң тергиинери болуп шылгарзан. Башкылаарының арга-дуржулгазынга мергежээн бо башкыларның өөреникчилери эртемнер аайы-биле бижыг билиглиин шылгалдар үезинде көргүскен. Оларның өөреткени оолдар, кыстарның хей кезии башкылар, эмчилер болгаш өскедаа профессияның түскай эртемниглери апаргаи. Коммунизмниң материал-техниктиг баазазын тургустуруга билиин, мергежилип олар берип турарлар.

Өөредилге болгаш кижизидилгениң чорудулгазында четпес түүлдер маңаа база тодараттынган. Школаларда өөренип турарлардан 313 кижи багай демдектерни ап, ийи чылчылар болуп арткан. 245 кижи кызыы билиглиин коргузуп, күскү шылгалдаларны эртер ужурга таварышкан. Оларның хей кезии математика аймаанга багай өөренип турарындан ылаңгыя аныяк башкылар чавыс түңнелди ап турар. Бодүүн чижектен ап көөрге мындыг. Эш Грудинина директорлаан он бир дугаар школаның үшкү класстан ийи өөреникчи күш-ажылыры кичээлдерниге кирп октапкаш, бистиң-биле менди солуштуп. Хол тудушкаш, бригадир Ооржак Шевер-оол дээрзин билип алдым.

— Бо комсомолчу-аныяктар бригадазы-дыр, мында шупту он бир кижи ажылдап турар бис. Шупту-ла хып дээн аныяктар ийин—деп, ол тайылырлаап, чугаазын уламчылады.—Дуу чер үттеп турган эрни Монгуш Дыртык-Кара дээр. Ол үттекчи хүзөлгезин ак сеткилдиг күүседип, хүн нормазын үргүлчү ажырып келген кижи. А ооң бетинде даш чыып турар ийин кижируда чыыкчылары-дыр. Бистер ай, квартал планнарын үргүлчү-ле ажыр күүседип келдивис.

— Кымның бригадазы мурнап турарыл?— деп, бистиң айтырывыска ол мынчаар харыылаан:

— Анатолий Чиркинге удуртқан аныяктар бригадазы-биле аравыста чарыштыг бис. Эрткен чартык чылдың дүргүзүнда оларга аштырбайн келгеш, шиивисти ол хевээрле тудуп тур бис.

Ол аразында бистиң чаныбыска бригаданың мастери Юрий Симоленко кылаштап келгеш:— Руднике бригадалардан боларга чедерлер чок ийин. Амгы бо хүнперде 15 тонна даг-дүгүн чыгташ, хамыкты аштылар—деп, мактап кагды.

Бригаданың кижилери шупту-ла чедип келгеш, ам-даа бар. Ниитилел тургузуунуң эртемнерин амыдырал-чурттал-ганының хөгжүлдези-биле сырый холбап, өөреникчилериин коммунистиг кижизидилгезинче база коммунистиг мировоззрениниң үндезиниери-биле чепсеглээринче кол кичээнгейн салырының чугулазы маадыр айытты.

Тоолу болган чаңгыс-ла хөй-ниитиниң ажыл-херээнге киржиринге № 2 школаның өөреникчилери көскү черни эзлээн. Ооң түңнелиниде ол школада өөредилге-кижизидилгелиг ажылдың шынары бедээн. Ында оолдар, уруглар 100 ажыг рубльдиң номнарын чурттакчы чонга тараткан. Уругларны Ульяновтарның өгбүлезиниң үлегерлиг кижизидилгезинге үдезилеп өөредип, кижизидиринниң дугайында лекцияларны № 3 школаның башкылары ада-иелерге хөй улаа помчаан.

Школалар коллективтеринде мурнакчы үлегер-чижектерге, башкылаашкынының педагогиктиг аргаларынга даянып ажылдап турарларга деңнежип, уругларга хөй талалыг, бижыг билиглерни ленинчи юбилейлиг чылда бээрин санал берген башкылардан Л. Галактионов, В. Глебова, М. Ермешкина, Л. Коптева олар илерегейлээн. Школаларны чаа өөредилге чылынга белеткеп, материал-техниктиг баазаларны, өөредилге кабинеттерин, спорт залдарын дериптеп чедер, четпестерни айтып, бүгү-ниитиниң ортучак өөредилгезин шалыпкын боттандырарының аргалары төвүлел хуралга эйттынган.

О. ОХЕМЧИК.

Чурттуң партия организацияларында

АНЫЯКТАР КИЖИЗИДЕРИНЧЕ САГЫШ САЛЫЫШКЫННЫҢ бир херечензи СЭКП-ниң Тула обкомунуң пленуму болган. Аңаа аныяктарның коммунистиг кижизидилгезинниң сорулгаларын болгаш комсомолду партияның удуртуруп күштелдиреринн чугаалашкан. Партия обкомунуң секретары Г. П. Сафронов иletкел кылган.

Областың комсомол организациязының кежигүн саны сөөлгү чылдар дургузунда оскен, ук организация идей болгаш организае талазы-биле быжыккан. 147 муң аныяк ажылчынар, тудугжулар, тараажылар, малчынар ленинчи шалыпчы ажыл ээлчээнче киришкеш, чедиишкиннер ажылдап турар. Оларның бештиң хирези боттарының бешчыл опаалгаларын хуусаа бетинде күүсеткен. Новомосковск биле Щекинонуң шалыпчы комсомолчу химия тудугларының коллективтери, Тула студентилериниң тудуг отрядтары будүрүлгениң улуг чедиишкиннерин чедип алган.

Хоорай, суурларның партия организацияларының комсомол организацияларының ажыл-чорудулгазын улам ханы соруулгазын болгаш аргаларын сайзырадгайыдып турар.

Сөөлгү үеде комсомолдуң политиктиг чырыдыышкын системазынга пропагандистер кылдыр теория талазы-биле белеткелдиг 1200 ажыг коммунистерни чорудуп берген деп чүве пленумга демдеглеттинген.

Пленумга санал бергеннер комсомолду партияның удуртуруның экижээнин хереченлеп турар хой-хой чижектерни чугаалаан. Олар ооң-биле чергелештир аныяктар ортузунга чорудар ажылдың утка-шынарын болгаш аргаларын сайзырадгайыдып турар.

Сөөлгү үеде комсомолдуң политиктиг чырыдыышкын системазынга пропагандистер кылдыр теория талазы-биле белеткелдиг 1200 ажыг коммунистерни чорудуп берген деп чүве пленумга демдеглеттинген.

Пленумга санал бергеннер комсомолду партияның удуртуруның экижээнин хереченлеп турар хой-хой чижектерни чугаалаан. Олар ооң-биле чергелештир аныяктар ортузунга чорудар ажылдың четпестерин шүгүмчүлээй. Ылаңгыя, партияның чамдык комитеттери комсомол организациязы бүрүзүнүң дайынчы мозузуп бедидер талазы-биле четпес ажылдап турар деп чүве демдеглеттинген. Будүрүлге амыдыралын эргелеп башкарырынга оолдар, кыстарны киришкиреп турары хой-хой будүрүлге черлериңде, колхоз, совхозтарда кошкак.

Пленумнуң үндүрген доктаалында аныяктарның коммунистиг кижизидилгезин улам экижидеринче угланган хемчеглер төлевилеттинген.

(СЭТА-ның корр.).

ТУЛА.

• • •

АЖЫЛ ШАГЫНЫҢ МИНУТА БҮРҮЗҮП — БҮДҮРҮЛГЕГЕ. «Калугаприбор» заводтуң партия организациязы будүрүлге ажылын улам чогумчалыг болдурарының айтырыышче кол кичээнгейин салып турар. Аңаа коммунистерниң саналдаанын ёзугаар ажыл шагының ажыглаттынын турарының хой-иинги хынаалдазын чорудуп турар. Ажыл-ишти организастаарын экижидеринге, сагылга-чурумну быжыглаарынга ол дузалыг. Ажыл шагының будүрген иш чок оскүүдүрары сөөлгү ийи чыл дургузунда будүн чартык катап эвээжээн.

Будүрүлге черниң цехтеринге хой-иинтиниң көрүлдезин чап-чаа доозулган. Ол база аажок дузалыг болган. Ажыл-ишчи бодалдарлыг хой саналдар бердинген. Партком, администрация, залком оларны барымдаалаап, ажыл шагының минута бүрүзү будүрер ишке ажыглаттынган турар кылдыр организае-техниктиг четпеетерни узугталар хемчеглерин төлевилеп айытkан.

(СЭТА-ның корр.).

КАЛУГА.

ШЫНААДА „УУЖЕ“

Журналистиң орук демдеглели

Көк-Сайыр аксынга үне халдып келиривиске Убса-Хөл мырыңай бо, аяс дээрден артык өнүр ак-көк апарган көстүп чыдыр. Ооң ынаар-ла карак четпес талыгырже төлүүп алгаш чоруткан ындыы ужун көөрге, дээр-биле тутчу берген чүве ышкаш сагындырар. Тес аксының шынаазы чайгы иниг хүнүүн дүдүскээнге шуут-ла көзүлбес, чүгле ооң бетинде Хоолу хемниң унунуң, ол-бо чарыктарының, ооң аксының бедик кулузуннуг шынаазы.Каратыы ховузу тода көстүп чыдар.

Бел оруктап хаптывыс. Ирбитейниң бетии чарыында, ооң аксында делгем ховуларда аъттыг кижилер шапкылажып чоргаа ышкаш көзүлдү, бир-бир көөрге, кодан-кодан чээреннер-даа маңнажып чоргулаанзыг, тевелер-даа оъттап чоргулаан ышкаш болду. Чок, кандыг-даа дириг чурумалдар эвес—чиргилчин-дир. Чазын, күзүн бо-ла ховулар дириг чурумалдарлыг апаар: кодан-кодан хой, тевелер, инектер, аъттыг кадарчылар, чорумалдар хүнүүн-не үзүлбес. Чүгле чээреннер көзүлбес, каш чылдар бурунгаар ол чараш, кончуг челер аннар бо ховуларга кодан-кодан болуп алган чоргулаар чүве. Төтчеглекчилерге сывыртаткан чээрен хөөкүйлериниң чежези амы-тыныи ышкынган чүве. Ам ол ховуларга шуут көзүлбес апарган.

Ак-Чыраа суурга хап кирип келдивис. Ол — «Торгалыг» совхозтуң база бир эң хөй малдыг, улуг салбырларының бирээзи. Дүштеки чапсар үезинде келген болдувус. Сигенчилер чыраа иштинден соңуг-мурнуг үнүп кээп турдулар. Амданныг чем оларны маңнап чыдыр.

Салбыр эргелекчизи Сандан Таан-оол хана солунунуң эзлчеглиг чаа номерин столоваяда азып тур. Сигенчилерниң ажыл-ишиниң дугайын хана солунуңн баштайгы колонказында бижип каан болду. Салбыр эргелекчизи аар-саар херектерин аайлап-баштап турар аразында, ында биҗээн материалды номчуй бердим.

«Бистиң Ак-Чыраа салбыр бо чылын 1428 тонна сигенни белеткээр планныг. Ону күүседири-биле хой болгаш өшкү бригадаларындан 33 кижилиг сигенчи бригаданы тургускан. Сигенчилериниң чеден хуузу аныяктар «ДТ-54» база «МТЗ-50» маркаларлыг ийи трактор, сиген кезер үш машина, сес волокуша сөөртүү ажылчын аъттар бар. Бригада 5 звено болуп алган ажылдап турар.

Звеволар талазы-биле коммунист эш Сүрүң-ооллуң звеновзу мурнуку одурүгла, ол ышкаш аъттыг волокуша сөөртүкчүлериниң звеновзу база мурнап турар. Хол кадыырының звеновзунуң кезикчизи С. Бадар-оол, аныяк малчын Б. Сандак хүн нормазын үргүлүү ажыр күүседип келген. Ол ышкаш С. Седен-оол, В. Торлук, К. Эренчин база пенсионер ирей Х. Дүвекей болгаш Ш. Кыргыс олар аныяктарга боттарының эки үлегерин көргүзүп турар.

Ак-Чыраанын сигенчи аныяктары Совет Тываның 25 чыл ооңга күш-ажылчы чедиишкиннериниг ужуражып, мал чеминиң белеткелиниң планын сентябрь 1-де доозар сорулганы салган.

Ооң ынай хана солунда четпестерни айытkан, түс-түс звеноларның ажылының түннелин сан-чурагайлар-биле көргүскүлээн.

Хана солунда ады кирген мурнакчылардан аңгыда, хөпээн сөөртүкчүлери кыстар Таня Дамдын, Алдын-кыс Седен-оол, Лида Максыр-оол, Светлана Маадыр-оол, Бады Ракыс база сараат салыкчылары Тумат Шулуу, Түлүш Буудай, Эът. Суурларның столоваяларында болза, дөрт-даа гуляш ээдинден ажыг-дыр—дей-дир.

Ынчан совхозтуң кассири Кара-кыс Майынды база келген чүве. Баштай чемненип каапкан улус кылган ажылының төлевирин ап тур. Кижи бүрүзүнүң-не алының дужунда шыырак түүнүт төлевир салдынган. Коллуунда-ла 100-тен өрү түнге алгылаар.

Сигенчи бригада колдуу-ла малчыннардан тургустунган. Аалда чүгле хереженен малчыннар, мал кадарын шыдаптар апарган школачылар, пенсионерлер артыылаан. Республиканың мурнакчы малчынкаттар бар. Агитхуудустуң ээлчеглиг номерин база үндүруп каан.

Кезек кыстар чаа эккелген солуннар номчаан олурлар.

— Дыштанып турарынар ол бе?—деп, салбыр эргелекчизи Ондар Дүдераадан айтырдывыс.

— Дүштеки чем ам чаа доозулган. Аныяктарның бичедыштанып турары ол-дур ийин—дей-дир.

— Сигенивис планының чартык кезиниден хөйү күүсеттинге берген. Биске онаашкан план-даа шыырак. Мал чеми белеткээрииниң планын бистиң салбыр сентябрь 10-да

хүн нормазын 140 хуу күүседип турар тракторист Тулуш Аяң-оол оларны салбыр эргелекчизи Таан-оол немеп чугаалады.

— Хол кадыыры-биле 17 кижи машина чоруттунмас чыраа аразы черлернин сигенин кезип турар. Ак-Чыраанын сигени моон мурнуна чылдарга четпес — кандаашкын болганындан пат үнген. Машина, трактор чоруур черлернин сигенин кезери ам дооступ тур. Чыраа аразындан кончуг үнген, ооң чүгле хол кадыыры-биле кестинер, ынчала-даа бистернин чамдыктарын ап каапкаш, чоруттунар шаа-биле кезип-ле тур бис. «Белорусь» трактор болза бо чыраа аразынга кончуг тааржыр — тар черлерге эглиичел, дедирленичел трактор болгай. Ол бисте бар эвес, техника хуваалдазы кылган үеде бистиң өөренип көрбээни хомудаичыгдыр — деп, салбыр эргелекчизи чугаалай-дыр.

Сигенчилерниң дүштеки чеми-даа эгелээн.

—Меню кайы хире-дир, оолдар?—деп, бир оол ажиктен кирип ора-ла айтырды.

— Эки-ле-дир. Эттиг мүн. Ийи дугаары—гуляш, үш дугаары—боова, ооң ынай шай, компот—деп бир эр харыылай-дыр.

Бистиң-биле кады чораан, совхозта ажылчын комитединиң даргазы Донгак Шүгдүр-оол олура:

— Гуляжы шуут-ла овагар нарының одуруунга кирген — 100 хойдан-на 118 хураган алган К. Доржу, база-ла ынча хойдан 113 хураган алган К. Сүрүң-оол, 100 өшкүден 112 анайны өстүрген Н. Натнит-оол, база-ла ол хире өшкүден 108 анай алган Т. Оеур олар ол бригадада болду.

Хоолу хемни кешкеш, ооң ындыы чарыында чаптыган сайырам ховуну куду баткаш, Кара-Булакка хап кирип келдивис. Совхозтуң Чаа-Суур салбырының сигенчилеринин турлаа ол. Хып дээн аныяк эрлер хол бөмбүү ойнаан турлар.

— Бо комсомолчу-аныяктарның бригадазы-дыр. Чүгле боларның бригадири Балган Маадыр улгалыкеай берген. Ол хоочун коммунист аныяктарны биллдилиг башкарып турар кижи чүве. Бо бригада районда мал чеми белеткеп турар бригадаларның тиилекчизи болуп шылгарап турар. 10 хонуктуң түннелин үндүрерге-ле, болар тиилээн болур. Ынчангаш шилчип чоруур Кызыл тукту каш удаа быжыг түдүп келдилер. Сөөлгү он хонуктуң түннелин үндүрерге, база-ла болар тиилекчи болган чорлу—деп, совхозта ажылчын комитединиң даргазы Шүгдүр-оол чугаалады.

«Эштер механизаторлар! Мал чеми белеткээрииниң бо чылгы планын доллдур болгаш ажыр күүседиилинер!» диген лозунну кызыл постте бижээш, өгже кирер ажик аксында азып каан. Өске-даа лозуннар, плакаттар бар. Агитхуудустуң ээлчеглиг номерин база үндүрүп каан.

Кезек кыстар чаа эккелген солуннар номчаан олурлар.

— Дыштанып турарынар ол бе?—деп, салбыр эргелекчизи Ондар Дүдераадан айтырдывыс.

— Дүштеки чем ам чаа доозулган. Аныяктарның бичедыштанып турары ол-дур ийин—дей-дир.

— Сигенивис планының чартык кезиниден хөйү күүсеттинге берген. Биске онаашкан план-даа шыырак. Мал чеми белеткээрииниң планын бистиң салбыр сентябрь 10-да доозар сорулга салган. Ооң ынчан күүсеттинеринге быжыг бүзүредиг бис. Мында сигенни дооскаш, Каратыже көжүп бадар бис—дээш, Дүдераа ынаар ишкээр. Тес шынаазынче көрө-дир.—Мында 40 кижи бар, беш тракторлуг, сиген кезер алды машиналыг улус, сараат салыр дээш ооң-даа өске техникалары база бар. Арыг-Бажында кукурузавыс кестинип турар. Ону дооскаш, Ирбитей аксындаазынга келир, ооң мында кукурузаны кезер. Силос удур салдынып турар. Ынчангаш август 25-те кукуруза кезилдезин доозар бис. Кедээр малчыннардан тургустунган бригадавыс база бар. Кадый-Бажының хойжу бригадазының бригадири Кертик-оолга удурткан 16 кижи хол кадыыры-биле кезип турар улус чүве. Ооң аңгыда салбыр төвү Чаа-Суурда 15 кижи, конторада дээш өске-даа черлерде ажылдап турар шалынныг улус-тур ийин, суббота, воскресенье санында шеф-биле сиген кезип турар бис—деп. Ондар Дүдераа чугаалап олурду.

— Мурнакчыларны солунга биживеске кайын боор—деп, бригадир Балган Маадыр чугаалай-дыр.

— Ийе, утпас мен—дээш, Ондар Лопсанович чугаазын ооң ынай уламчылай берди:— Трактористер Виктор Майынды, Маадыржап Серембил трактор-биле сиген кестирер хүн нормазын 125, 130 хууларга күүседип турар. Машинистер Вася Бүрбү, Вася Үстүүнчүк, Түлуш Маңнай-оол, хөпээнчилер Донгак Калбак-оол, Андрей Арагачы, Дарья Доржукай, Түлуш Аңайбан олар тергиндеп турар. Кедээр малчыннардан тургустунган бригадада эки ажылдап турар мурнакчыларывыс база бар. Черле ынчаш, бригаданың бүгү кижилери ажылга кызымак, кежээ улус.

— Мында повар уруглар — Кызыл-Уруг Шыырап биле Валя Чымбалак олар онаашкан ажылынга кончуг кызымак, сигенчилерге амданныг чемни кылып берип, мактаттырып турар. Ылаңгыя Кызыл-Уруг каш чыл улаштыр хову турлаанга повардап келгештин аңаа мергежээни-даа аажок—деп, бригадир Балган немеп кагды.

Агроном Үдерааның кежээ лекция номчуурунуң дугайында чарлал база дынналы берди. Турлагда көжер библиотека, ооң хереклелдери бар, лекция, беседа доктаамал болуп турар болду. Бадыгыр Кызыл-оол агитхуудусту үргүлүү үндүрүп турарын бригадир мактады.

Совхозтуң кассири Кара-кыс ол аразында бригаданың кижилериниң алыр акшазын үлеп берипкен. Бистер дараазында бригадаже хап чоруптувус.

Ооң чоруткаш, «Торгалыг» совхозтуң Сарыг-Хөл болгаш Торгалыг салбырларының сигенчи бригадаларын кежээге чедир кезип четтигиптивис. Малдың кыжын чиир«үүжезин» белеткеп турар кижилериниң ажыл-ижи-биле танышпывыс. Кайы-даа бригадага баарга, ажыл-иш хайыккан, малга хөй чемни белеткеп алыры — хөй эът, чаг, сүт, дүк ол, мал улам-на көвүдээр деп чүвени сигенчи, кукурузачы, механизатор бүрүзү кончуг эки билир болду.

«Торгалыг» совхозтуң девискээринде шынааларның делгеминде мал чиир амданныг, хоолулуг «үүже» хүн бүрү-ле көвүдеп турар.

Тюлюш КЫЗЫЛ-ООЛ.

ЧУРУКТА: «Торгалыг» совхозтуң Чаа-Суур салбырының Кара-Булакта эш М. Балганга удурткан бригадазының сараат салыкчыларының звеновзунуң эрес-кежээ кижилери.

Авторлуң фотозу.

Бай-Тайгадан медээлер

Партияның Бай-Тайга райкомунуң бюрозу районнуң совхоз, колхозтарында мал чемнериниң белеткелиниң мурнакчыларын илереткен.

«Мурнакчы» колхоз (даргазы Хертек Кудурукпай, партия организациязының секретары Донгак Мижит-оол) бо чылын белеткезе чогуур сигенниң планын ажыр күүсеткеш, 402 тонна эки шынарлыг сараатгарны тургузуп алган. Ооң хой кезии фермаларда, кыштагларда чедиртинген.

* * *

«Тээли» совхозтуң Бай-Тал салбырының сигенчилери кончуг эки ажылдааннар. Ында Дүгүл-оол Донгакка удурткан комсомолчу-аныяктар бригадазы 120 тонна сиген белеткээрни 125 тонна кылдыр ажыр күүсеткен. Ол-ла салбырда Даржаа Сенденмааның удуртканы партия болүүнүң кежигүннери үш кижи 45 тонна сиген белеткээр деп хүлээнгеш, 60 тонна кылдыр ажырган.

Кызыл-Даг салбырында хойжу Салчак Канданның ог-бүлези 15 тонна сиген белеткээр дээн хүлээлгезин 22 тонна кылдыр күүседип алган.

Партия райкомунуң бюрозу ол мурнакчыларны республиканың хүндүлел самбыразынга киирер деп шийтпирээн.

* * *

Республиканың автотранспорт ажылдакчыларынга болгаш чолаачыларынга партия Тыва обкомунуң болгаш Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң кыйгырыкы «Тээли» совхозтуң чолаачыларының болгаш механизаторларының ниити хураныга таныжып чугаалашкаш, бедиткен социалистиг хүлээлгелерни алгылаан.

Автопарк ажыглалының коэффициентизи совхозта амгы үеде 60 хуу болза, ону дүжүт алышкынының үезинде 80 хуу чедирерин тээлижилер хүлээнген.

Чолаачылар ол сөзүнге ээ болуп, бо хүннерде кызымак ажылдап турар. Константин Коктүүдей бодунуң машиназы-биле капитал септелге чокка чүс алдан муң километрни эрттерии ол хүлээнгеш, кукуруза сөөртүлгезинде хүн бүрүнүң ажыл нормазын 130 хуу чедир күүседип турар. Ында Кызыл-Мажалыктың автотранспорт бүдүрүлгезинден эрттерии ол хүлээнгеш, кукуруза сөөртүп, ажыл нормазын 115 хуудан куду эвес күүседип турар.

Улам-на улуг чедиишкиннерже

Заводтуң ажыл-иш хайыккан цехтери. Кижи бүрүзү хамаарышкан ажылын бүдүрген өрээлдерде машиналар, станоктар башкарылганың аайы-биле ажылдап, түс-туста хөөмейлирин үспейн шимээрген-ле турар. Хой чылдар үлаштыр күш-ажылга дадыкканнар мында хөй. Григорий Гавриченко, Николай Марков, Василий Конягин идик кылырының херээнге дыка-да мергежээн. Идиктер аймаан чараштыр бышкаш белеткээринин мастерлери Тамара Бекшаевананың, Варвара Марковананың бригадаларында ажылчынар бүдүрүкчүлүг ажылдай бергенде шалыпкын-на ийин. Цехтерде, бригадаларда черле мурнакчыларның, шалыпчыларның хөйүн, оларның ишке ынаан чүү дээр.

Кидис идиктер белеткеп кылырынга уран-шевери дендээ тыва кыстар луу ол дүк хоюглаар делгем өрээлче бар чорлар. Оларның аразында Сержи Санчай, Ховалыг Абак дүктү сорттаап, дыдың хоюглай бергенде амыр-ла ийин. Боларның ажылга мергежилдиин кайган, магадап адаргаарлар-даа бар. Ындыглар олар-биле чарышкаш, дээре түннелдерни база-ла чедип ап тураралр. Заводта шаашкактаан молдурга ышкаш, ажылын ара каапкаш, ынай-бээр маңнажып, шак-үеии халас эрттирип тураралр каш чыл бурунгаар шуут читкен.

Коллективтиң партия, профсовилел организациялары ажылчыннар ортузунга кижизидилге, культура-массалыг ажылдарны болгаш техниктиг, ниити билигниң өөредилгезин организастаарынче кол кичээнгейни уландырып келген. Бо хемчеглер будүрүлгениң ажыл-ижинге улуг идигни берип келгеи. Эки ажылы, үлегер-чижектиг дээш, хой удаа маңнал-макталды ап турар шалыпчылаарывыстың ачы-хавыязындан бирги чартык чылдың планы алаан-не ажыр күүсеттинди. План 111 хуу болган. Ол хуунуң артында чаштың чылдар чедиишкинии илередирге мындыг. Алды ай дургузунда 428 муң рубльдиң бараанын будүрери көрдүнген. Ону күш-ажылчы коллектив 475 рубль чедир күүсединкен. Эрткен чылдың бирги чартыынга деңнээрге, ниити продукцияны будүрүп үндүрери өскен.

Кылып белеткээн идиктер аймаан садыгларже тарадып садары чогуур хуусаазында 111,4 хуу чедир сайгартынган. Планга немештир республиканың ажылчы чону 49 муң рубльдиң янзы-бүрү идиктерии садып алган. Оон ангыда чүгле чангыс кижиниң ажылдап турарының кайы хире будүрүкчүлүүн санап көрген бис. Ол база солун чорду. Бир ажылчынның кылган үлүүнүң будүрүкчүлүүр 9,5 хуу болган. Заводта бедик түннелдер коллективтиң кежигүннериниң мергежилиин өскенин, техниктиг дерилгениң болгаш социалистиг чарыштың ачы-дузазында чедип алдынган-дыр.

Беш ажыл хүнүг неделя дыштанырынга таарымчалыг бөйдалды берген. Дыштанылганы солун-даа, ажыктыг-даа кылдыр организастап болурунуң аргалары тургустунган. Бо чайын Дус-Хөлче болгаш өске-даа черлерже бир демниг дыштанып үнүүшкүннерни кылгылаан бис. Коллективтиң кежигүнериниге часкы, чайгы чылыг үелерде шөлээ бээри хандырытынган. Ажылдаарынга таарымчалыг байдалдар цехтерде хире-шаа-биле тургустунган. Ооң түннелинде аныяк кижилерниң ажылдан үнер чоруу кызырылган. Ажылчыннарның 25 хуузу оолдар, кыстар. Оларның хөй кезии сес чыл школаларын дооскан.

Бараанныг продукция белеткээр материалдарны камнап алырының байдалы экижээн. Идик кылыр цехтиң ажылчынары чартык чылда беш муң дорбелчин дециметр хөмүг камнап алырын хүлээнген. Ону олар ушчок ажыр күүсеткен. Хереглээр хөмнерни, пөстерниң өтчёт-үчёдүн тургузуп, кадрларның билиг-мергежилин бедидеринче кичээнгейни салып, будүрүлгенің технологизиин чаартып база идиктерни быжырын шын кылып келгенинден камналгалар чедип аллынган.

Эки түннелдер-биле чергелештир ажылла четпес талалар эвээш эвес. Күш-ажылдың будүрүкчүлүг болуруи чедип алырынга дуза чедирер кол чүүлдерден чаартыкчы саналларның хөй кезии ажыглалга кирип тураа-даа, ол саналларны цехтерге шын ажыглап турза-даа, ажыл-ишчилерниң аңаа киржилгези кошкак болуп турар. Күш-ажылды ортемге үндезилеп организастап, башкарарының аргаларын ажыглаары ам-даа кудуу деннелде. Кышкы үеге будүрүлгени белеткээринде чамдык четпестер база чайлаттынмаан.

Заводтуң ажыл-чорудулгазынга четпестерни чайладырынга идепкейлиг үлүүн киирип, беш чыл планын кыска хуусаада күүседиринин херээнге төлептиг ишчилерни көскү үлегер-чижектиг чедиишкиннери дээш шаңнап-мактап турда, оларның арыннарынга өөрүшкү-маннайның кыптыкканы илереп келир. Октябрьның бежен чылының байырлалында Тыва республиканың тураскаал тугун биске тыпсып турда, ол ышкаш беш чылдың планын кыска хуусаада күүседиринге бичии коллектив улуг үлүгүн будүрүп келгени дээш, үш чыл улаштыр республиканың болгаш хоорайның шаңналдарын ап турган үелеривис ышкаш, шак ындыг байырланчыг минуталар, шактар база келир. Ам болгулаар төөгүлүг байырлалдарга чедиишкиннииг үжуражыр дээш, заводтуң ишчилери күжениишкиннииг ажылдазарлар.

Г. САФИУЛЛИН,

заводтуң директору.

УДЭЭШКИН

Москваның автоорук институдунуң студентилери 120 ажыг кижи «Тывэ даг-дүгү» комбинаттың ийиги эзлчээнин тудуунга барык 2 ай чыгам ажылдаап, аныяк үлетпүрнүң хоорайы — Ак-Довуракбиле бо хүннерде байырлажып, ээп чаңып турарлар. Фабриканың ийиги эзлчээнинң база чуртталга бажыңнарының тудугларынга, үлетпүр будүрүлгелер комбинадының демир-бетон, хоюдуг болгаш өске-даа чүүлдер кылыр ажылдарынга студент отряд пленкейлиг киржип, Бүгүэвилел үжүр-дузалыг чугула тудугнуң ажылын улам бурунгаарладырының херээнге үлүг-хуузун киирген.

Отрядтың удуртукчузу Роман Белов, комиссар Сергей Мишенко, ког инженери Александр Красиков оларның комсомолчу хүлээлгезин бедик медереп, студент отрядты билдиглиг удуртканындан ол аныяк коллективтиң кижи бүрүзү ажылдың, дыштанылганың үезинде кижизиг мөзушынарлары-биле өскелерге улуг үлегер болуп келгеннер.

Ажылга кежээ, чурумнуг ол отрядтың кежигүннери ак-довуракчылар-биле дораанна найырлаашкы бергеннер. Аныяк хоорайның политмассалыг, спортчу амыдыралынга киржип, тудуг эргелелиниң коллективтеринге болгаш дагдүгү будүрүлгезинге янзы-бүрү темалыг 12 лекцияны номчаан болгаш хоорай аныяктары-биле каттышкан 5 кежээге киржип, солун программалыг концертии бараалгаткан.

Ак-довуракчылар отрядты үдеп тура, ооң кежигүннериниң эки ажылын үвелээннер.

Бистиң корр.

АЖААП АЛЫЫШКЫНГА ОЗАЛ-ОНДАКТЫ ЧАЙЛАДЫР

Механизаторларның, ажылчыннарның болгаш колхозчуларның күш-ажылының, амыдыралының кадык база айыыл чок байдалдарын хандырары көдээ ажыл-агый будүрүлгезинге күш-ажылдың будүрүкчүлүүн бедидериниң чугула чүүлдериниң бирээзи болур.

В. И. Ленинниң төрүттүнген хүнүнден бээр 100 чылынга алдар болдурган көрүлдениң түннелинде чамдык колхозтарда болгаш совхозтарда, будүрүлгелерде будүрүлгениң культуразы бедээн, күш-ажылдың байдалы, көдээниң ажылдакчыларының санитар-амыдырал хандырылгазы элээн экижээн болгай. Ол чорук часкы хову ажылдарын чедиишкинниг чорударынга дузалаан. Күш-ажылдың кадык болгаш айыыл чок байдалдарын тургузар талазы-биле дээре түннелдерни «Найырал», «Өөк» совхозтар, Каа-Хемниң «Тиилелге» колхозу болгаш чамдык өске-даа ажыл-агыйлар чедип алган. Олар күш-ажылдың камгалалы дээш контрольче профвилелиниң калбак активин болгаш көдээ ажыл-агыйның тускай эртемниглерин хаара туткан. Будүрүлгелернин болгаш «Сельхозтехника» организацияларының хөй пурузунга бертик-бежел болур чорук дыка кызырылган.

Ындыг болза-даа «Сельхозтехника» будүрүлгелериниң, колхозтарның, совхозтарның чамдык удуртукчулары ССРЭниң Министрлер Чөвүлелиниң болгаш ВЦСПС-тиң 1967 чылдың июль 17-де үндүрген «Көдээ ажыл-агыйга күш-ажылдың камгалалын экижидер талазы-биле хемчеглер дугайында» доктаалын багай күүседип турарлар. Таңды Бии-Хем, Улуг-Хем районнарның чамдык ажыл-агыйларында будүрүлгениң озал-ондак болур таварылгалары бар. Ажыл-агыйларның чамдык удуртукчулары күш-ажылдың айыыл чок болурун хандырарынче кичээнгей салбайн турар. Хөй тракторларны, көдээ ажыл-агый машиналарын, кожуг тележкаларын сигнал чок, үрелик тормозтуг, руль башкарылгазы септеттинмээн эдилеп турар. «Улуг-Хем», «Барлык» совхозтар болгаш өске-даа чамдык ажыл-агыйлар трактор тележкаларын кижилер олуртуп дажыглаарынга ажыглап турарлар.

Бо чылын ажаап алышкын үезинде улуг шөлдерге тараа культураларының харыугда быжары-биле холбаштыр техниката онаажыр ажылдын хемчээли өзер ужурлуг. Дүжүт ажаап алышкыны-биле черлелештир силос салышкыны, мал чемнериниң белеткели база чоруттунар. Бо чорук көдээниң ажыл-ишчилериден ажылга бедик организастыг болгаш сагылга-чурумнуг чорукту неген турар. Ажыл үезинде озал-ондактыг таварылганы болдурбазының чугула хемчеглерин ап чорудары чугула.

Бүгү тракторлар, комбайнар болгаш өске-даа транспорт чепсектери техника талазы-биле чедир кылдынган: башкарылганың ийи талазындан ыыткыр сигнал-биле дериттинген, чырыдар хереклелдиг, идегелдиг прицеп тургузулгаларлыг, ажылдаар олуттарны тускайлаан турар ужурлуг.

Бо негелдерни ажыл-агыйларның хөй нуруузу сагывайн турарын хынала көргүскен. Тракторларның болгаш транспорт чепсектерииин аңдарлыр таварылгаларын болдурбас төлээде, агрономнар ажыл-агыйларның инженерлери-биле кады шөлдерге, оруктарга шимчээшкиннииң маршруттарын демдектээр, оларның-биле механизатор бүрүзүн таныштырар хүлээлгелиг. Ажыл-агыйлар ийи эзлчег-бире ажылдаарынга четчир механизаторларлыг болур. Чангыс кижи ийиги эзлчегге улаштыр ажылдап болбас. Шагзырап турупкан болгаш уйгузураан кижи озал-ондактыг таварылганы кылывыдып болур. Элээди оолдарны, уруглар дуржулгалыг кижилерниң удуртулгазы-биле чүгле хүндүс ажылдадыр болза чогуур. Улетпүрден болгаш өске-даа черлерден ажаап алышкынга дузалажыры-биле келген кижилерниң ажылынче онза кичээнгей салза чогуур. Ажылга айыыл болдурбазының аргаларын оларга таныштырза чогуур.

Ажылчыннарны, колхозчуларны күштүг болуп турар норма ёзугаар тускай хеп, идик-биле болгаш камгалал чүүлдер-биле хандырары чугула. Ажыл-агыйларның удуртукчуларының, тускай эртемниглериниң хүлээлгези — дүжүт ажаап алышкынының үезинде будүрүлгеге озал-ондактыг таварылганы болдурбазы болур.

И. ОЛДЫРЕВ,

инженер.

Таңдының ажыл-агыйларында

Таңды районнуң көдээ ажыл-агыйының ажыл-ишчилери алдарлыг 5 чылдың дөрткү чылының планныг соруулгаларын күүседир, келир кышка удур четчир санныг мал чемнерин белеткеевишаан, чаа дүжүттүң тараазын чидириг чок ажаан алырынче бүгү күштү моолизээнер. Районнуң болгаш республиканың эң тараалаң «Тиилелге» совхозу чэйгаар үнген сигенден 1300 тонназы кылып ап, планын 73 хуу күүседип, мал чеминиң белеткелиниң талазы-биле районнуң өске ажыл-агыйларын мурнап турар. Дараазында одурүгда «Межегей» совхозу, районда Тыванын үлегерлиг станциязының сигенчилери 1771, 1886 тонназы будүрүп, планнарын 51,49 хуу күүсеткилээн. Таңдыжылар ниитизи-биле сиген планын 45 хуу чедире берген.

Малга немелде база хөй витаминниг чем — холумак үндүтерииң болгаш кукуруза силостаашкыны калбарып турар. «Элегес» совхозтуң ажыл-ишчилери 2179 тонна холумак, 3603 тонна кукуруза силозун салган. «Межегей» совхозунуң кукурузазы бо чылын гадан на 250-ден 300 центнер погаан массавы алыр кылдыр эки үнген. Межегейжилер амдыызында 15839 тонна погаан үүжени шыгжаан. Дуржулга станциязы каттыштыр 5282, «Россия» совхоз 8 муң тонна силосту салгылаан. Район ниитизи-биле 11358 тонна холушкак, 31102 тонна кукуруза силозун августа 20-ге чедир кылып алган.

«Межегей» совхозу директору (эш Юркевич), партия комитединиң секретары (эш Дарташ) мал чеминиң белеткелиниче киргени ышкаш тараа ажаан алыышкынын база шалыпкын эгелээн. Кескени 2674 га шөлүнден 14550 центнер дүжүттү алган. «Тиилелге» совхозу 1880 ажыг ганы ажаан алган. Ооң 950-ни дөрт кеспирген, а ол ышкаш дуржулга станциязы 500 ганы ажаап алган.

Үстүнде «Межегей» совхозтуң удуртукчулары-биле кады «Элегес» (совхоз директору Ф. Зверева, партком секретары Д. Моңгуш) олар сиген, тараада ажылдан турарларның ортузунга «масса-политиктиг ажылды бедик деңнелге тургускаиын, оларның амыдырал хандырылгазынче онза кичээнгей салын келген эки ажылы дээш СЭКП райкомунуң бюрозунга каш удаа демдеглеткен.

ДЕЛЕГЕЙ БО ХҮННЕРДЕ

МЕДЭЭЛЕР ИНФОРМАЦИЯЛАР

Богүн— Румынияның фашистиг дарладан хосталган хүнүнден бээр 25 чыл ою. Румын улустуң национал улуг байырлалы. Ол хүнну чүгле румын улус эвес, харын аку-дуңма социалистиг чурттарның улустары база калбаа-биле демдеглеп, аку-дуңма румын улус социалистиг нинтилелдиң тургузуушкунунга чаа-чаа чеднишкиннерлиг болуруи күзеп турар.

ЧУРУКТА: Георге-Георгиу-Деж хоорайда чаа чуртталга бажыңнары-дыр.

Аджерпресс-СЭТА-ның фотозу.

ЧКП-ниң партия активиниң киржикчилериниң мегеглели

ПРАГА. (СЭТА). ЧКП-ниң нинти-күрүне партия активиниң хуралынга киржикчилери мегеглелди чаңгыс үн-биле хүлээп ап, партияның Төп Комитединге болган ооң практиктиг хөделишкиннериңге бүрүн деткимчени ында илергейлээн.

Бодунуң амгы сорулгаларын чедишкиниг күүседириниң эрге-ажыктарын, бодунуң хүрээленииң идейлиг чаңгыс эвин болгаш хөделишкиннериниң чаңгыс аайын быжыглаарының эрге-ажыктарын бымдаалаашаа, партия барыын оппортунизминиң болгаш антисоветизминиң бүгү неп-тередикчилериңе удур демиселди чорудар ужурлуг, ында неп-тередикчилер партияның иштинге кошкашкыны болдуруп, ынчангаш ооң идепкейлиг хөделиш аажылдаар аргазын кудуладып турар болгай деп, мегеглелде чугаалаан.

Бар бергелерни аргалыг-ла болза дүрген ажып эртери-биле боттарының ак сеткилдиг күш-ажылы-биле дузалажырыпче коммунистерни болгаш бүгү ажылчы чоннарны кыйгырып тур бис. Бистиң төрээн чуртувустуң салым-чолу эргим үнелиг бүгү кижилер, ооң улам ыңайгы чечектелиишкиниңге сеткил-сагыжының хамнызындан күзеп турар кижилер ЧКП-ниң политиктиг шугумун билип, деткиир дээрзинге бүзүрээр бис.

Чамдык кижилериң олче чүткүлү чок, улустуң негелделериңге болгаш хереглелдериңге ажыл-чорудулгазы шуут төрүшкек күштер барын база билир бис. Чогумна харын бо хүннерде боттуг ажылга болгаш айтырыгларны ажыл-ишчи ёзу-биле шиитпирлээринге шаптыктаар дээр чаа ораддажышкынарының база катап хереченлери болдувус.

Бис хоралакчы үүлгедиишкиннериң организакчыларынга удур партия болгаш күрүне удуртулгазының угландырган хемчегларин бүрүнү-биле деткип тур бис, дүрүм, хоойлунуң бүгү аргаларын, чепсектерии оларга удур шыңгыы ажыглаар дээн шиитпирии деткип тур бис. Республиканы кошкадыр дээр арганы кымга-даа бербезивисти ажыы-биле мегеглеп тур бис!

Словак национал тура халышкынының болгаш Совет Армияның Чехословакияны хостаанының алдарлыг хүннериниң 25 чыл ою демдеглеп турар үеде актив чыылган дээрзин мегеглелде демдеглээн. «Совет Эвилели-биле кезээ-моңге шагда» деп кыйгырыг бөгүн-даа Чехословакияның бүгү политиказының кол чардынмас кезии болуп турар деп, мегеглелде чугаалаан. Социалистиг бүгү чурттар-биле, бирги ээлчеге Совет Эвилели-биле чүгле сырый кады ажылдажылгага болгаш быжыг найыралга социализм чедишкиниг хогжүн болур деп, активтиң киржикчилери демдеглээн.

ЧОННУҢ БАЙЫРЛАЛЫ

БУДАПЕШТ. (СЭТА). Будапештиде Геллерт дагның кырында болгаш венгр парламентиниң бажыңының баарында шөлде Венгр Улус Республиканың күрүне туктары кижикин үнген. Улуг байырлалдың эгелээн дугайын туктарның чарлааны ол.

Венгрияга август 20—конституция хүнү. Ооң-биле кады чаңчыл ёзугаар венгр күрүнениң тургустуган хүнүн болган чаа дүжүттүң баштайгы тараазының хүнүн демдеглеп эрттирген.

Бо чылын конституция хүнүнүң байырлалы онаа: чурттуң дүрүм ёзугаар кара чаңгыс ээзи болур венгр улустуң эргезин дүрүмчүдүн быжыглаан документинии 1949 чылдың август 20-де хүлээп алган хүнүнден бээр 20 чыл болган.

Эрткен 20 чыл дээрге, венгр улустуң амыдыралында төөгүлүг чаартылгаларның үезин-дир. Ол үеде улус ажыл-агыйында социалистиг бүдүрүлге харылзаалары бадыткаттының тургустуиган. Улустуң социалистиг чаңгыс эви тургустуиган болгаш быжыглаан, социалистиг демократия калбарын турар. ВУР Совет Эвилели болгаш социалистиг оске-даа чурттар-биле эвилелди чайгылыш чокка быжыглап турар.

Айыыл чок чорук Чөвүлелинде

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Ирланд Республиканың инициативазын ёзугаар Айыыл чок чорук Чөвүлелиниң чылдырган уралы Нью-Йоркка болган. Соңгу Ирландияда байдалдың дугайында айтырыгны хүн чурумунга киирер дугайында Ирланд Республиканың чазаанының дилээн Чөвүлел чугаалажып көрген. Финляндияның төлээзи М. Яковсонныр дилээн барындаалаан, Чөвүлел Ирландияның даштыкы херектер министри Хиллериниң плеткелии дыңнаан.

Айыыл чок чорук Чөвүлели Соңгу Ирландияда байдалды чугаалажып көөр эргези чок дээр Великобританияның төлээлекчизин лорд Карадоннуң бадыткаашкынын Хиллери барымдаа чок дээш, хүлээвээн. Карадон бо айтырыг «Великобританияның иштики эргежүлээлгезинге» хамаарыжыр деп медеглээн. Бодунуң чугаазынга ССРЭ-ниң төлээлекчизи А. В. Захаров Соңгу Ирландияның чонунуң ортузунга болган чарылдырышкынга англи чазактың политиказының дузалаанын демдеглээн.

Чөвүлел кежигүннери чаңгыс аай бодалды чедип албаан. Соңгу Ирландияда байдалдың дугайында айтырыгны хүн чурумунга киирерине хамаарыштыр бадылаашкыны-даа эгелевейн, Айыыл чок чорук Чөвүлели Замбияның төлээлекчизиниң саналын ёзугаар бодунуң ажылын чапсаргаан.

Гири~индий президент

ДЕЛИ. (СЭТА). Индий национал конгресс партияның коскү ажылдакчызы, оралакчы президент чораан Варахагири Венката Гири Индий Республиканың чаа президентизинге соңгуткан.

В. В. Гири хамаарышпас кандидат боон соңгулдага киришкен. Чазакка удур чөөн партиялар болгаш Индий национал конгрессте Индира Гандиниң талалакчылары оны деткээн.

Индияның чаа президентизи 1894 чылда Орисса штаттың Берхампура хоорайында торүттүнген. Юридиктиг дээда эртемни Дублинде ирланд национал университетке чедип алган. Төрээн чуртунга ээп чанып келген соонда Гири индий ажылчын шимчээшкинииниң коскү ажылдакчызы болуберген, хөй ажыл соксадыышкының удуртуп, хамаатыны чагыртпас шимчээшкинге киришкен, ол дээш оны тудуп хоруудап турган. В. В. Гири профэвилелдериниң Бүгү-индий конгрезиниң даргазынга, демир-орунчуларның Бүгү-индий федерациизының даргазынга болгаш чиңгине секретарынга соңгудуп чораан.

1947 чылдан 1950 чылга чедир Гири хамаарышпас Индияның Цейлонга баштайгы дээди комиссары (элчини) турган. Соөлгү чылдарда төп чазакта күш-ажыл министрииң, Уттар Прадеш, Керала болгаш Майсур штаттарның губернаторунуң албан-дужаалынга ол ажылдап турган. 1967 чылдың майдан эгелээп Гири — республиканың оралакчы президентизи, а 1969 чылдың майда президент Закир Хусейниң мөчээн соонда президентиниң хүлээлгезин түр күүседип турган.

ТҮР ЧАЗАКТЫҢ МЕДЕГЛЕЛИ

ХАНОЙ. (СЭТА). Август революциязының 24 чыл ою болгаш хамаарышпас чоруктуң хүнүнге холбаштыр Мурнуу Вьетнам Республиканың Революстуг түр чазаа Мурнуу Вьетнамның патриоттарынга кыйгырыгны үндүрген дээрзин Парлалганың хосталга агентилели дыңнаткан.

Чедип алдынган тинлелгелер дээш Мурнуу Вьетнамны хостаарының Улусчу чепсектиг күштериңе болгаш улузунга байыр чедирбишаан, Революстуг түр чазак америк дайынзырактарга болгаш сайгон чалча ёзу-чурумга удур чепсектиг болгаш политиктиг демиселди күштелдирер, тинлелгеге чедир демисежир деп, патриоттарны кыйгырган.

Революстуг түр чазак чер кырынга тайбың болгаш чөптүг чөрүк дээш туржуп, АКШ-тың агрессиязынга удур демиселге Мурнуу Вьетнамның улузунга көргүзүп турар аажок улуг деткимчези болгаш дузалаамчызы дээш социалистиг чурттарга, бүгү улустарга, чазактарга болгаш делегей организациаларынга изиг өөрүп четтириишкинии илергейлээн.

А. Гарриманның мегеглели

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Вьетнамга тайбың таарыштыр шиитпирлэшкии дугайында париж чугаалажыышкынарынга АКШ-тың чазааның туружун шүгүмчүлээн. Бир америк радиостанциязынга берген харыызынга А. Гарриманның ылаңгыя мегеглээни болза, «Парижке тайбың дугайын чугаалаарын үргүлчүлеп турган хиревисте дайын чорудулгаларын соксадыры-биле чүүдаа кылбайн турар-дыр бис». АКШ-тың чазаа Вьетнамда айтырыгны «шериг күжү-биле шиитпирлээрин» ам-даа ораддажып, вьетнам айтырыын шиитпирлээринге «таарымчалыг байдалдарны ажыглаваан» деп, ол айтыкан.

ПРАГА. (СЭТА). ЧКП-ниң нинти-күрүне активиниң Прага болган хуралынга ЧКП ТК-ның Бирги секретары Густав Гусактың илеткелин ЧТК агентилел дамчыткан.

Эрткен чылдың январьдан бээр Чехословакияда хөгжүлдени тайылбырлавышаан, Г. Гусактың чугаалааны болза:

Бистериң шуптувуска аар болгаш үр үениң уржуктарының соонда апрельде бистиң партиявыстың Төп Комитеди политика болгаш экономика талазы-биле таарыштыр каттыжарының тодаргай угланыышкынына ажыктыг кылдыр база ол таарыштыр каттыжылгага моондактап турган күштер-биле демиселдиң шиитпирин хүлээп алган. Апрельде Төп Комитеттиң хуралынга соңгуткан чаа удуртулга бистиң партиявысты, бистиң улузувусту болгаш бистиң күрүневисти кризистиг байдалдан үндүрер дугайында ак сеткилдиг хүлээлгени бодунга алган.

Ол үеден бээр эрткен дөрт айның дургузуида принципиалдыг хөй адырларда депшилге бар болгаш ол депшилге бистиң моон соңгаргы ажылывыска шиитпирлиг түүл боон тур деп демдеглеп болур бис. ТК-ның май пленумунуң шиитпирлерии боттандырар талазы-биле директивалар бистиң партиявысты марксисчи-ленинчи турушче катап эгидип, партияның иштинге бүгү ак сеткилдиг коммунистерни каттыштырып шыдаарывыс ындыг үндезинии тургускан.

Бистиң партиявыстың идепкейлиг, угаан-сарыылдыг болгаш соңуургалдыг өзээ шапкыны-биле өзүп турар. Бистиң партиявыс кризистиг байдалындан бистиң улузувусту үндүрүп шыдаар аргалыг болгаш белен база катап дайынчы күш болуп бар чоруур. Массалыг чамдык организацияларда, ылаңгыя профэвилел шимчээшкинииңде байдал база элээп хире-чергелии-биле экижип турар.

Массалыг информацияның чепсектери бөлүк кижилерге эвес, а бистиң чуртувустуң улузунга бараан болган турарынче угландырган хемчегларии алган бис. Бөгүн радио, телевидение болгаш бистиң парлалганың хөй кезии улустуң эрге-ажыктарынга ниитизи-биле бараан боол турар дээрзин чугаалап болур бис. Күрүне эрге-чагыргазының, ажылчын ангының социалистиг эрге-чагыргазының органнары быжыккан.

Делегей харылзааларының таарыштыр каттыжылгазы бистиң күрүневиске чугула түүл болган. Бистиң чоок эвилелчилеривис болгаш өөнүктеривис-биле харылзаалар эрткен үеде каржызы-биле үреттинген, бүзүрел кошкаан турган. Ооң ужурунда соөлгү айларның дургузунда бистиң партиявыстың болгаш бистиң күрүневистиң удуртулгазы ЧССР биле Совет Эвилелиниң аразында, ЧССР биле социалистиг өске-даа чурттарның аразында эки, чаагай кожахелбээ, эвилелчи, эш-хуузунуң харылзааларын катап тургузары-биле хемчегларии доктаамал ап келген.

Соөлгү дөрт айда иштики политиктиг хөгжүлдениң түүнелдери болгаш бистиң бүгү эвилелчилеривис-биле, хамыктың мурнунда Совет Эвилелиби-биле бистиң чугаалажыышкынарывыстың түүнелдери ам мындыг боол турар: бистиң партиявыс, чехословак улус болгаш күрүне шынчы эвилелчилериг болгаш өөнүктерлиг, оларның даяныр кижилери бар, эки болгаш берге үелерде идеген болур кижилери бар дээрзин харылсалгалыы-биле мегеглеп болур бис.

Экономикага байдалды таарыштыр каттыштырар талазы-биле баштайгы базымнарны кылган бис. 1968 болгаш 1969 чылдарда кол экономиктиг удуртулганы херек кырынга узуткаан болгаш алачайгазрлаашкыи экономикага таарымча чок салдарны чедирген шиитпирлиг түүл болу берген турган.

Барык он чылдың кризизиниң уржуктары, эрткен чылда болгаш бо чылдың эгезиндe ала-чайгаар хөгжүлдениң уржуктары бистиң хамаатыларывыска аар-берге байдалды таварыштырган. Новотныйның барык он чыл дургузунда чашканнап каапкан болгаш энир чылын ол мөдүлүглериниң чашканнап каан балалыг үүлгедиглериниң үре-түүнелдерин-не арыглап турар болгай бис. Дээрги Шик Базельде саадап олурар, а бистиң хөй миллион кижилеривис шуут утказы-биле чугаалаарга, экономикада сандараан ажылдың уржуктарынга таварышкан.

Эрткен чылдың ужур-утказы болза, социализм тургузуушкунуң уламчылаарында, социалистиг нинтилелде тургустуган үнелиг түүлдерни камгалаарында, туруп келген частырыгларны болгаш четпестерни чайладырында, тургустунган айтырыгларны шиитпирлээринде боол турган деп, Г. Гусак чугаалаан.

Январь соонда хөгжүлдени көрбүшаан, эки түүнелдиг хөй талаларны көрүп турарывыс чайгаар билдингир-дир: эрткен үениң хөй алдагдалдарын болгаш четпестерни илеретккен; партияда болгаш нинтилелде кижилерниң угаазылалдыг болур чоруунга, кижилериң идепкейинге делгем орух ажыттынган, политика, экономика болгаш өске-даа адырлар талазы-биле кол айтырыгларны шиитпирлээринииң аргазын дилеп тыпкан.

Оон-биле кады январь соонда чурттуң политиктиг амыдыралынга политиктиг, экономиктиг болгаш нинтилел айтырыгларын, шиитпирлерин ангылар ёзузу-биле көөрүн догейжидип база оскундурүп турган дээрзин эш Гусак айтыкан. Делегей аңгыларга башкаланган, бистиң барыын кызыгаарларывыста капиталистиг делегей эгелээн, бистиң нинтилелде кижилериң угаан-бодалында аңгының политиктиг демисели ам-даа дозулбаан деп бодүүн шыныг түүлдерни тоомча чок көрүп турган.

Январь сөөлүндеги хөгжүлдеге барыын оппортунистер иледе айыылдыг болгаш хоралыг рольду ойнаан деп, оратор уламчылаан. Эрткен чылдарда бистиң партиявыстың, бистиң нинтилеливистиң ажылының четпестерииң дугайында бистиң шүгүмчүлеливистен барыын оппортунистер коммунистиг партияның үндезилеттинген принциптерии, марксисчи-ленинчи өөредиги хүлээп көрбезиигe чедирер түүнелдерни кылып, херектиг ужурун ол кол принциптерни чылча шаварынче угландырып турган.

Ындыг арга-биле шыныг четпестериңиң шүгүмчүлелиң сагыштыы-биле ажыглавышаан, барыын оппортунистер социализмниң туруштарыңа удур, бистиң нинтилеливистиң тургустугун принциптерине удур угландырган идеялар-биле кижилериңиң медерелин төөредип турган. Күрүне эргечагыргазы, күш-ажылчы улустуң эрге-чагыргазы боттуубиле кошкаан турган.

Күрүнениң айыыл чок чоруунуң органнарының аппарадын, утказы-биле алырга, ажылдан чайлаткан, даштыкы разведкаларга удур, иштики хоралакчы идегеттерге удур ажылдаарын аңаа моондактап турган деп, Г. Гусак оон ыңай чугаалаан. Барыын болгаш антисоциалистиг күштер ол хоралакчы ажыл-чорудулгазын армияга, күрүне аппаратыңга болгаш өске-даа ол ышкаш черлерге нептередип турган. Херектиң ужуру бистиң партиявыстың туружун, ооң удуртукчу байдалын кошкадырында, бистиң күрүневистиң эрге-чагыргазын сулардырында боол турган деп, Г. Гусак демдеглээн.

Январь-февральдан эгелээп массалыг информацияның чепсектери партияның эргезинден чоорту ышкынарын, күрүне органнарының салдарының кавызындан үнген, ынчангаш барыын, а чамдыктары антисоциалистиг лагерьге хамаарылгалыг болук кижилер массалыг информацияның чепсектерин эргелеп башкарып турган. Мынчангаш антисоциалистиг, барыын-оппортунистиг идеялар харылзааның күрүне чепсектериниң бүгү шугумнарын дамчыштыр нептерээр арганыг болу берген.

Иштики партийжи удуртулга каттышпаан, чөрүлдээлер бар турган, ооң составында ак сеткилдиг коммунистер-биле кады чайгылчак кижилер, харын-даа ажык оппортунистер болгаш барыын күштериниң төлээлекчилери безин кирген турган ужурунда бо бүгү болдунар аргалыг болган дээрзин Г. Гусак айтыкан. Биске илереп келген ындыг идегеттерге моондактап шыдаар четчир быжыг туруштуг болгаш күжениишкинниг чорук партийжи удуртулгага чок турган.

Январь сөөлүндеги хөгжүлдө Чехословакияның делегей байдалынга иледе таарымча чок салдарны база чедиртен. Ол хөгжүлде бистиң бүгү эвилелчилеривис-биле харылзаалар-га чидиг кризисти болдурган деп, оратор медеглээн.

Г. Гусак эвилелчи социалистиг чурттарның Чехословакияга интернационалчы хемчегларии-биле доозулгаи бодуушкынарының төөгүзүн тодаргай тайылбырлаан.

Бистиң партиявыстың удуртулгазы антисоциалистиг болгаш барыын күштерге удур демиселди чоруткан болза, массалыг информацияның чепсектеринге корум-чурумну ол эмгелээн чүве болза, эвилелчи күрүнелер-биле эш-хуузунуң, пайыралчы харылзааларын ол хевээр арттырган болза, кандыг-даа августа, шериглериниң кандыг-даа хөделиишкиннери болбас ийик, деп Г. Гусак чугаалаан.

Эш Свободаның инициативазын ёзугаар Москва чугаалажыышкынары аар-берге байдалга егелээн. Ол чугаалажыышкынарының түүнелдерин билир болгай силер. Август мурнунда кылдыымаан түүлдерни бети-ле дээрге, август соонда кылыр, партия болгаш күрүне органнары информацияның чепсектеринге боттарының салдарын чедирип шыдаар, антисоциалистиг болгаш барыын хоралакчы күштериниң ажыл-чорудулгазынга моондактарны тургускан база өске-даа ол ышкаш түүлдер бар турар ыңдыг байдалдарда политиктиг ажылды уламчылаар арганы догуннап турган партия, күрүне болгаш өске-даа органнарга Москва чугаалажыышкынарыы тывыскан. Ооң дараазында хөгжүлде силерге билдингир. Кризистиң бүгү элементилери чүгле хевээр арткан эвес, харын база ай бүрүзүнде олар улам ханылап турган.

Байдалдың дорайгаанының чылдагааннары болза, шынында август мурнунда турган ол-ла түүлдер болган. Президиумга чарылдырышкын болган, лагерьлерге башкаланган турган. Айтырыг бүрүзүнде-ле демисел боол турган, ооң ужурунда, чаңгыс эң чок болган ужурунда хүлээп алдыган түүнелдер херек кырынга боттанмайн турган.

Апрельде Төп Комитет бо айтырыгларның талазы-биле тодаргай эргилдени кылган дээрзин оратор демдеглээн.

Ол байдалдарда реаксылыг күштер халдаашкынын күштелдирип егелээн болгаш калчаараашкынның байдалын тургуза берген. Чурт иштиниң хоралакчы пропагандазының болгаш Барыын таланың империалистиг пропагандазының база бир тезизи болза, Чехословакия экелеттирген күрүне дээр чулчуруушкун боол турган.

Маңаа холбаштыр Г. Гусак чехословак күрүнениң бүрүн тускай догуннаан болгаш боттускайлаң мөзүзүн демдеглээн. Бистиң девискээривисте Совет Армияның чамдык кезектери туруп турар. Мында олар дугуржулганы ёзугаар туруп турар. Олар бо дугуржулганы шыңгыы сагыш турар. Олар бистиң политиктиг, экономиктиг болгаш өске-даа ажыл-херектеривиске холгаарлашпас. А делегейде, ийи башкаланган бо делегейде янзыбүрү күрүнелериниң девискээринде эвилелчи шеригларии сайгара тургуспаан деп бе?

Бистиң амгы эөлеп чагырышкыныиың болгаш өскедаа ол ышкаш түүлдериң дугайында пропаганда бистиң кижилеривиске шын эвес информацияны нептередиринче угландырган калчаалыг даап бодаалгын болгаш нүүлдээшкин-дир. Бистиң национал болгаш күрүне ажыл-херектеривисти бистиң органнарывыс чехословак хамаатыларга мөзүлешкен чоргаараал-биле, бистиң күрүневистиң күрүне бол-гаш национал эрге-ажыктары дээш харысалга-биле боттары шиитпирлеп турар дээрзин бүрүи харысалгалыы-биле чугаалап болур бис.

Бөгүн хоралакчы күштер ажылдың чакыт арга-методтарынче шилчээн: хуудустарны массалыы-биле үндүрүп, дүвүрөзүн, даап бодаашкыннарны организастыг тарадып турар.

Үлетпүрге, транспортка, хандырылгага хоралакчы чоруктарже кыйгырыглар база бар. Партия болгаш хөй-нинти ажылдакчыларынга удур өлүрүкчү, дерзии үүлгедиишкиннерже шуут кыйгырыглар безин коступ келгилээр боордур.

Бо кампанияларга хамаарыштыр ажык болгаш тодаргай билдингир турушту эөлээр ужурлуг бис деп, Г. Гусак айыткан. Бистиң партиявыстың удуртулгазы мынча дээр: бо реаксычы кампаниялар бистиң күрүневиске, ооң социалистиг тургузуунга, чехтериң болгаш словактарның национал эрге-ажыктарынга өжөзиниг үүлгедиглер, күрүнениң хоойлу, дүрүмнериңе шуут чөрүшкек өжөзиниг үүлгедиглер кылдыр сапап турар бис, аңаа дүүштүр оларга удур демисежир бис. Күрүне эрге-чагыргазының органнары бистиң күрүневиске сандаргай чорукту, кризисти болгаш хөөзүрашкынны база катап болдурар дээр ораддажышкынны чайладыры-биле дайзын болгаш хоралакчы үүлгедиглерге удур ең күженнишкиниг болгаш шиитпирлиг хемчегларии болгаш шиитпирлээринге ажыы-биле мегеглээн. Ам, кажаи бисти демиселче ыдалап, биске бо демиселди дөгеп турар үеде, ук демиселди реаксылыг болгаш барыын бүгү күштериин аштырышкыны-биле доостур кылдыр чорудар бис. Күрүпеде политиктиг, экономиктиг болгаш өске-даа харылсалгалыг албан-дужаалдарны соора ажыглаарын болдурбазы-биле олардың ашталгазын чорудар бис.

Илеткелиниң түңнелинде Г. Гусактың чугаалааны:

Бистиң күрүнениң политика болгаш экономика талазы-биле таарыштыр каттыштырылгазының дугайында бистиң күженнишкинневиске дузаалаарынче ажылчын аңгыны, бүгү бүдүрүлгелерде ажылчын аңгының угаазылалдыг кезээн кыйгырып турар бис, үүгэ дээрге, бөгүн чөнгээчилер хамыктың мурнунда бүдүрүлгелерге сагыштыы-биле хөделиринүзеп турар. Дүвүрөзүн чок ажылдан турар ак сеткилдиг тараачыннарны, интеллигенцияның угаазылалдыг кезээн болгаш бистиң аныктарывысты деткимчеже кыйгырып турар бис, ынчангаш шылгалданы чедишкинниг тудуп, бистиң улузувустуң амыдыралынга болгаш күшажылынга, бистиң улузувустуң улуг перспективаларынга дүвүрөзүн чок байдалды тургузуп шыдаар бис дээрзинге бүзүредиг бис.

Бодунуң бежен чылдыг төөгүзүнүң дургузунда хөй шылгалданы чедишкинниг тудуп шыдаан бистиң партиявыс бистиң улузувусту ол шылгалданы дамчыштыр чыыткылыг эчис сорулгаларга чедирер четчир күштерлиг болгаш дуржулгалыг.

Активтиң он муң киржикчилери үргүлчүлеэн адыш часкаашкынны болгаш «ЧКП делегерезин!», «Совет Эвилели делегерезин!» деп йөрээлдер салымышкыны-биле ЧКП ТК-ның Бирги секретары Г. Гусактың илеткелиниг боттарының бүрүн чөптээрежин турарын илергейлээн.

АКШ. Шаанда Американың эөлери чорааннарның салгакчыларының амыдырал халаптыг апарган. Америк индейлер хоругдал турлагларынче шолүттүргеш, ам кээргенчиг чурттап турар. Оларның чурттап турар байдалы дыка коргунчуг болгаш аш-чутка, медицина талазы-биле багай хандырылгалыг, ажыглаар черн чедишпес байдалга таварышканының түңнелинде олар чоорту кырлып турар. Хоругдал турлагларында уругларның өлүрү американнарныңдан ийи катап хөй. Индей кижиниң ортумак назыны 40 харлаарындан черле ашпас.

ЧУРУКТА: Аризона штаттың соңгу-чөөн талазында павахо аймактың индей ог-бүлелериниң бирээзиниң чурттап турар черн ында кээргенчиг.

(СЭТА-ның фотохрониказы).

ХАМААРЫШПАС ЧОРУКТУҢ БОЛГАШ СОЦИАЛИЗМНИҢ КАМГАЛАЛЫНДА

ПРАГА. (СЭТА). Прага ордузунга ЧССР-ниң Президентизи армия генералы Л. Свобода болгаш ЧКП ТК-ның Бирги секретары Г. Гусак Чехословак улус армиязының командылал черниң төлээлекчилерин национал камгалал министри генерал-полковник М. Даур болгаш Национал камгалал министерствозунуң күрүне секретары генерал-лейтенант В. Дворжак баштадыр хүлээп алган деп, ЧТК агентилел дыңнаткан. Бодунуң өөнүзээзинден, Чехословак улус армиязының командылал черниң болгаш ооң бүгү дайынчыларының, офицерлериниң өөнүзээзинден национал камгалал министри Чехословак улус армиязы партияның болгаш күрүнениң удуртулгазының талазында шиитпирлиг түүл туруп турар дээрзин ЧССР-ниң Президентизинге болгаш ЧКП ТК-ның Бирги секретарынга база катап бүзүреткен.

Чехословак улус армиязы амгы үениң чепсээ-биле чепчегленген болгаш бистиң барыын талаку кызыгаарывысты империалистериниң агрессии планнарындан камгалаар талазы-биле бодунуң сорулгаларын күүседиринге белен деп, министр демдеглээн.

Күрүнениң чогуур органнары түүлдүг деп саналан кеөзолерге үндезилээш, совет шеригларииң Төп болүүнүн дайынчылары ЧССР-ниң девискээринде дүрүм ёзугаар туруп турар деп, М. Даур демдеглээн. Бис олар-биле дайынчы найыралды быжыглап, бистиң армияның дайынчыларын ол ёзуга кижизидип турар бис деп, министр медеглээн.

Социализмни камгалаарынга, Совет Армия болгаш социалистиг өске-даа чурттарның армиялары-биле хол-холундап туттунчуп алгаш, кезээде белен турарывысты хүлээнген бис деп, Даур чугаалаан.

Партияның политиказын деткип турары дээш армияның командылалынга эштер Свобода биле Гусак олар өөрүп четтиргении илергейлээн.

Кайгамчыктыг хүнге уткуштур

Национал дылдарда

КИЕВ. «В. И. Ленин. Допчу биографтыг очерк» деп номну украин дылда база катап үндүрген. Ооң тиражы 550 муң экземпляр четкен. Номчукчуларның негелдезин ёзугаар ол номну Украинаның политиктиг ном парлаар чери үндүрген. Республиканың хоорайларының болгаш суурларының ажыл-ишчилери улуг баштыңчының амыдырал-чуртталгазының болгаш ажыл-чорудулгазының дугайында хөй үүлдерни билип ап, ооң өлүм чок номналы-биле хандыр танышып алырын күзеп турар.

Ленинчи чүс чылга уткуштур республикада парлап үндүрген ленинчи ажылдарга база бир чаа, чараштыр шимээн ном немешкени ол. Ленинниң шилиттингеп чогаалдарының үш томун. «В. И. Ленин. Совет социалистиг демократия дугайында» деп номну, баштыңчының түс-түс ажылдарының чыылдаларын украин дылда парлап үндүргүлээн.

ЕРЕВАН. В. И. Ленинниң чогаалдарының 41-ги тому армян дылда үнген болгаш Арменияның пайысылалында ол номну чагыткан кижилер ону төрээн дылында номчуй берген. XIX чүс чылдың төнчүзүнден Октябрьның социалистиг Улуг революциязының үезинге чедир баштыңчының бижээн чогаалдары ол томда кирген.

ЯКУТСК. В. И. Ленинниң чогаалдарының чыылдазын Якутияның ном үндүрер чери парлап үндүрген. Ол чогаалдарның аразында «Национал политиканың болгаш пролетаржы интернационализмниң айтырыглары», «Сагылга-чурум дугайы», «Аныяктар дугайы» болгаш өске-даа ленинчи ажылдар бар.

(СЭТА-ның корр).

ШҮЛҮКЧҮНҮҢ МААДЫРЛАРЫ

Степан Сарыг-оолдуң 1943 чылын «Дайынчы Кыйгыга» парлаттынган «Майда Хөндергей» деп шүлүүнүн бижиттингеп үези болгаш ук талган төөгүзүн бижикседим.

ШҮЛҮКЧҮНҮ КӨРГЕНИМ. Ынчап алды класста доозуп турган мен. Школаның «Кавдыр» деп хана солунунуң кол редактору болгаш өөрком дараазы турган мен. Часкы тарылга кидип түлүк. Кызылдап тускай сургакчы келген. Чөөн кожуунның бүгү сумуларында часкы тарылганың канчаар эртип турарын, арат-тарның фронтуга берип турар дузаламчызын. Май бирээн чыскаалыңга уткуштур кайы хире шалыптыг ажылдан турарын ол дарга хынаар, найысылалдан келген сургакчы — чогаалчы Сарыг-оол-дур» деп чугаа дыңналы берген. Ооң бижээн чогаалдарын анай-кара чажымдан номчуп келген болгаш ону карак-биле көөрүн бир кайтамчык түве кылдыр бодап турган мен.

Бистер, аревчилер, Чадаананың чайгы садын тарып — чаш теректер олуртуп турган бис. Ажыл шыкпарлы берген. Бир чамдык эштер арык, суун казып, бир чамдык эштер кажаа тудуп турган бис. Ковурумнуг час. Дээр бүргеп, соок хат кызыл довурактыг чөрден хоора үргүлеп, банк бажыңының ындында кызыл-харагнанар иштинден эрткен күүгү чашты берген куу-куу аза-бөрттерин үндүр ойладып, чиге бурунгаар түкпуртулап тургулаан.

— Ой, оолдар! Сарыг-оол чогаалчы кел чор!—деп, чанымда турган акый алгыра берди. Көөрүмге, ийи аъттыг кижи клуб турар хүрен-бажың баарында тазыр оруктап сыладыр чеваш кел чор. Аъттыг кижини танып кагдым—бистиң ыяш ланчылар, гранаталар кылып алганывысты хынаар турган Кожуун черинде бир дарга болду.

Шала мурнадыр чеваш орар, ак дөвейлиг хүрен аъттыг, кара хром сапыктарлыг, кызыл савыязы эргижирей берген кара хураган кежи бөрттүг, дыдыраш моюндуруктуг орус тоныг кижи келген, Степан Сарыг-оол ол болган...

Ийи аъттыг кижи столовая мурнунга дүштүлер, ооң соонда, чемненирин уттуп каннарын ол-ла ыйнаан, бисче хөме кел чорлар. «Чогаалчы кижи көргенің бижиттер, хоомай ажылдаар болза, шоотканы ол» деп сезиглеп сагыш-сеткилимни қыймыннадыр берген. Чанымда турган эжим оол мөгүдей бергеш, дескелеп бар чорда, бистиң класстың оолдарындая шериг сургуулунга шылгарап турган, аныяк ополченнерниң ёзулуг командири, белин долгандыр ыяштан кылган нагап, маузери, гранатазын халаннадыр астып алган Бүрүн-Сот доктазы каапты.

— Экии, эштер!—деп, чогаалчы Сарыг-оол балдыр-бежик оолдар-биле дыка хүндүткелдиг мендилешти. Ооң бижээн чогаалдарын анай-кара чажымдан номчуп келген болгаш ону карак-биле көөрүн бир кайтамчык түве кылдыр бодап турган мен.

ШҮЛҮКЧҮНҮҢ МААДЫРЛАРЫ. Май бирээн чыскаалыңга турасхаатчан сүр күштүн маргылдаазын көөр хүн үнүп келген. Чадаананың бир дугаар тыва школазының өөреникчилери чыскаалыпкаш, парад болур шолдуң баарынга белен турган бис. Ол кайгамчык чаагай, аяс-каан эртенни Степан Сарыг-оол арат чоңу ажыл-ижин дайын байдалынга таарыштыр кылып турган сумуга холбаштыр магадалмэктап бижээн:

Майның бирээн чаагай хүнү
Башкы сыннар бажып ажыр
Көктүг, шыктыг Хөндергейни
Көруксээн дег хереп келген.

Чүнүң үжүнден Майның хүнү ылап-ла Хөндергейни магадап көрүксей бергенил? Кижи бодаарга, чер-биле чер дөмей болгу дег. Өске хамык сургакчыларның ай чыгыы барып турган, коңгус эскербейн турган түвезин Степан Сарыг-оол чыт хап казыканың дыка сөөлзүрей бергенде биле каан мен. Ам чыскаалдың эгелей бергенин сактып көрейн.

— Хөндергей мурнапкандыр, оолдар!—деп, эжим Бүрүн-Сот алгыра берген. Мен шеригандилге башкызының командазын сагып турган, чүвеинң хөлүн эрттиришкен болдум. Чадаананың бетин талазында, кожуун чагыргазының бажыңының мурнуу чарыында тазыр шөлде калчан шилги аъттыг, көк торгу тоныг эр кызыл туктун сывын азегнизинде шанчып алган тур. Ооң чанында шокпар шавыдар шилги аъттыг, шокпар кепке бөрттүг, көк торгу тоныг, кызыл чычыы курлуг, нам үүрүнүң даргазы Сат Шыырап хөрүктелдир чеваш келди. Куу шляпалыг, кара хром сапыктыг, хүрен торгу тоныг, сарыг чычыы курлуг, челер хүрен аъттыг эки-биле бир-ле чүве дугуржуп чугаалашты. Танып кагдым: суму даргазы Монгуш Чудурук болду. Ол дарга Хөндергейниң хамык чоңун томаанныг кылдыр командылапкаш, кожуун даргазынга рапорт берди. Ооң соонда Шеми, Чадаана, Чыргакы, Хорум-Даг, Баян-Тала, Ийме сумуларының араттары улаштыр-улаштыр чыскаалып келди.

Найыр сүт кыдынга — оозалаап индирлиг шелге болуп эрти. Майга уткуштур часкы тарылгазын мурнай тарып дооскан, кожуун төвүнге хамыкты мурнап келген суму Хөндергей болган дээрэин илегкелчи чугаалап турда, шала теневиргей оолдар дүрген-не мөге хүрештиреринң манагып турган бис. Чылдар эртип ыраан түдүм, шүлүкчүнүң Ада-чүрттүң Улуг дайынының ан кадыг-дошкун үезинде Хөндергейниң арат чоңунуң маадырлыг чорууп, дайынчы эжер-эрес соруктуун, оларны хоочун коммунистер Шыырап биле Чудуруктуң кайгамчыктыг удуртуп турганын чечен сөстүң күжү-биле мөңгередир ырлап каанын катап-катап номчаап, сеткил-сагыжым хайның келдир, ол шагда чурттап, ажылдап турган мурнакчы араттарның эрес чорууп ала-гайгаар өттүнер күзел бодалымга кирип келир.

Хөндергейниң арат чоңу
Хөглүг, омак чыскаалыпкан.

Олар аназ-ла чыглы бербээн, Төрээн чуртка ачы-буянныг үүлени шылгарадып бүдүргеш, оозун сүр-күштүг көргүзүп турганнары ол-дур.

Оран-чурттун хээлей тарып,
Олбук кылдыр чадыпканнар.

Ол күзүн улуг-улуг оолдар Хөндергейниң тараазын ажаажымы: чулчуп, бөлүүп турган бис. Барба-барба ак-тараа, арбайны фронтуже белек кылдыр чорудуп турганын караам-биле көрген мен. Ынды хайнымышкынныг ажылды уштап-баштап турган коммунистер Степан Сарыг-оолдуң мактал ырлаан маадырлары бооп арткан болгаш олардың кижилерни эки оруктува, ажылдыва мөөнней каантаар уран аргазы аныяк өскенге үлегер болур.

Совет Тываның үезинде Хөндергейниң чону сууржаан, ажыл-ижи, ажы-толу өзүп сайзыраан.

Хөндергейниң кижилери бистиң чуртувуста коммунистиг ниитилелдиң идепкейлиг тургузукчулары болуп, ол чаагай херекке боттарының үлүг-хуузун кирип турар.

М. КЕНИН-ЛОПСАН.

Кижи болгаш ооң ажыл-херектери

БРИГАДИР

Кызыл чоогунда «Кара-Хаак» совхозтуң дирекциязы тускай эртемниглерин болуп алгаш, аңаа зоотехниктерниң, бригадирлериң, ветеринарларның арга-сүмезин ап, мал кыштагладыышкынының дугайында улуг чугаазы кылган. Ооң соонда кижи бүрүү бодунуң харыылаар участогунче чорупкан.

Совхозтуң хөй ажылының бригадири Чазын Григорьевич Үрделек ылгын чоруктуг күжүр хоорун мунупкан, эртенги соок чыварда хойжу Ооң Совуунуң кыштаанче шиглиг чөртүп орган.

Бригадир хойжу Ооң Совуу-биле одарга ужурашкан. Ийи кижиниң аразында ажыл-ишти, амы-хуунуң чугаазы хорлээлеп үнген.

— Кадарган малывыс кайы хире туру, күш-чамы кандыг ышкаш-тыр? — деп, бригадир айтырган.

— Кандыг дээрел аан мону, хар-даа улгадып эгелей берди — деп, хойжу хөлеп чугаалаан. — Соок база-ла күштелип туру. Мен бодап көөрүмге, хойнуң күш-деңгели арай суларап бар чыдар хевирлиг.

Малчынның ол чугаазын дыңнаап, бригадир хойжунуң кыштаанга келгеш, ында бар мал чемин хынап көрген. Сигеп ам-даа хөй болган. Бригадир кежээ хойжу-биле болгаш ооң кадайы — тос уруглarның пези Кок-Уруг Чадамбаевна-биле сагышка кирер хөөрежиш, олар кадарган малынче арай сула кичээнгей салып турарын ажыы-биле чугаалаан.

Даартазында хүн хойжунуң залынга совхозтуң улуг зоотехниги Нина Иванова Стрельникова база чедип келген. Бүгү байдалды өөренип көргеш, бригадир биле зоотехник бүгү хойну бир кезек тургузу азырап, күш-шыдал киирер деп шийтпирни үндүргеп.

Совхоз кыштагже сигеннин база-ла арбыдадыр дүжүрүп эгелээн. Мындыг янзылыг хемчегларни ап турда бээн хойжу Совуунуң одарыпдан элээп каш хөй чудаан. Бригадириң, тускай эртемниглериң байдалды чогуур үеде эскерип көргеш, дузалаанының ачызында хойжунуң чамдык бакшыраан хойларын харын бут кырынга туруп, ажырбайн барганнар.

Чайгы хүн чүгүрүүнче кирип бар чорда, «Кара-Хаак» совхозтуң хойжуларының улуг бригадири Чазын Григорьевич-биле совхозтуң бүгү хоюнуң кыргылдазы эртеки пунктузунга ужуражы бердим. Ол оң шаа кижиниң эвилелдеп алган, ында арткан довурактыг, саңзарлыг дүктерин аштап арыглаан, савалап шоодайлаан тур.

— Эрткен чылдың кыжы кадыг-дошкун-на бооп эрти. Бүгү хемчегларни ап тургаш, малывысты соок кыштан камгалап ап, харын-даа шоолуг чидириг чок болдувус. Малдың чаш төлү база-ла оңгызменди алдынган — деп, аныяк эр өөрүшкүлүг сетким-биле чугаалады. — Мал чеми чедишпейн барган. Ам канчаар аңаа орар эвес, оон-моон малга чиртир чем сөөртүп, черле олут орбайн хап-ла турдувус. Малчынпарывыс-даа база-ла шыдаар шаа-биле-де ажылдап турдулар.

— Ыңды-дыр, харын, Чазын Григорьевич — деп, бригадириң чугаазын деткип, база-ла сагындыра аарак чугаладым. —Кыш эрткен соонда олчаан чоруй барбас-ла болгай. Дуу ол тайгалар баштарынга хар чаай катыпан турарын эскерип тур силер ыйнаан?

Бригадир мээң чугаазының аайы-биле Шивилигниң, Теректиниң тайгаларының баштарынче эргилдир көрүп тура, чугаалады:

— Кыш ам даглар артында авес, деп чүве бо-ла болгай туттунган — деп, ол немей гайылбырлады.

«Кара-Хаак» совхоз бо чылын бүгү хоюндан 24.580 кг дүктү кыргын алган болгаш күрүнеге эки шынарлыг 23,6 тонна дүктү саткан. Бо дээрге эш Үрделектиң удуртkан бүгү хойжуларының күш-ажылчы чедишкини. Совхозтуң хоочун малчыны, дуржулгалыг хойжу Чооду Сандыкчап бо чылын төрүүр чүс баш хойга онаалтыр 101 хураганны мендиг доруктурган. Аныяк хойжулар Михаил Ооң, Николай Ендан болар кадарып турары аныяк хойларының бирээзинден-не 3,6—5,2 кг дүктү кыргын алган. Бо дээрге Чазын Григорьевичиниң малчынпар ортузунга бригадириниң сеткилинде хөйле бодалдар дойлуп чоруур хевирлиг, ол чугаазын оон ыңай уламчылады:

— Кижи ажылды хүлээнип алган соонда, ооң бедик көргүзүглүг түңнели дээш ажылдаар ужурлуг. Малчыннардандаа ону негеп турар мен. Ынчалза-даа бисте четпес чүүлдер ам-даа бар. Кыштагларда ам-даа арги кажаалар хөй. Он тос кыштагның чүгле он бириңде бажыңнар бар. Өске кыштагларга хойжулар кидис оглерге кыштаар-дыр. Сес кыштагда хөй кажаалары шуут аргижирээн. Оларны бүзүп октаар үезин келген. Ынчаларга чаа кажаалар тудуп алыр аргавыс амдыысында шуут чок улус-тур бис. Совхоз чаа оргэнизастаттынган болгаш, ажылчыи күш ам-даа чедишпес. Тудугжулар бригадазында кижилер саны эвээш, совхозче тускай мергежилдиг тудугжуларны, черле ынчаш тускай артемниглерни чалаар-га, оларга бир-ле дугаарында чурттаар бажың негеттинер. Ынчаарга бистиң совхозта чуртталга бажыңының талазы-биле айтырыгны шак ынчаар шийтпирлеп турар-дыр.

Бүгү-ле чүве хары угда болу бербес. Ынчангаш бар аргаларны ажыглап тургаш, бергелерни ажып эртер сорулгалыг бис — деп, бригадир түңнеди.

Х. ОПДАН-ООЛ.

ЧУРУКТА: (солагай талазындан) «Кара-Хаак» совхозтуң аныяк хойжузу Михаил Ооң, бригадир Чазын Үрделек.

Кеземчеги көрген улус ам база катап ыңдыг чүвеге таварышпас дээш шыдаар-ла шаавыс-биле ажылдап тур бис. Хүнүң кол айтырыы — бүгү малга четчир санныг чемсуурну белеткээри болур. Бүгү-ле малчынның боттарының шыдаар шаа-биле сиген, будук-бүрү белеткелинде идепкейлиг киржип турлар.

Бригадир Чазын Григорьевич ам беш чылдың дургузунда хойжуларның улуг бригадири бооп ажылдап турар. Бо эвээш эвес хуусаа. Эрткен үениң дургузунда ол бодунуң хойжуларының ажыл-ижинге өөрүшкүлүг үүлдерни-даа корүп мага ханган. Ажылга эки түңнелди чедип алыр дээш чамдык чалгаа, шүшпең кижилериң арнын кызыды чугаалап, албадазр-даа ужурга таваржып турган.

— Бисте шупту он тос кыштаг бар. Ооң кырынга амдаа немелде кыштаглар тургустунар ужурлуг. Ынчангаш ам бир девиденчиг ажыл кыштагларда малчыннарның чуртталга бажыңнарын, кажаа-хорааларын чылыглап, септеп-селиири. Ынчангаш бистиң хойжуларывыстың чамдыызы ол ажылда хаара социалистиг чарышты хүн бүрү калбартып, күш-ажылчы хойжулар коллективин билдиглиг удурткаанының тодаргай херечизи.

— Совхозумнуң ажыл-ишчи кижилери меңээ бо хире улуг идегелди чыл бүрүде көргүзүп, бригадир ажылга томуйлап алган болганда, мен амыр-дыжым сагынмайн ажылдап, бүгү-ле күжүмнү совхозтуң мал ажылын улам хогжүдеринче углап турар мен — деп, бригадир кандыг-даа мактанышкын чок, ажыл-ишчи хевирбиле чугаалады. Ооң аназда-ла үргүлүү хүлүмзүрүп чоруур каректары артында-ла ширини аназарды. Кижи бодаарга социалистиг чарышты хүн бүрү калбартып, күш-ажылчы хойжулар коллективин билдиглиг удурткаанының тодаргай херечизи.

— Совхозумнуң ажыл-ишчи кижилери меңээ бо хире улуг идегелди чыл бүрүде көргүзүп, бригадир ажылга томуйлап алган болганда, мен амыр-дыжым сагынмайн ажылдап, бүгү-ле күжүмнү совхозтуң мал ажылын улам хогжүдеринче углап турар мен — деп, бригадир кандыг-даа мактанышкын чок, ажыл-ишчи хевирбиле чугаалады. Ооң аназда-ла үргүлүү хүлүмзүрүп чоруур каректары артында-ла ширини аназарды. Кижи бодаарга

Чер биле Ай аразы

АКШ-та Техас штаттың Форт-Дэвис хоорайында Макдональд обсерваториязының эртемденнери Ай кырынга космонавт Армстронгтуң тургузуп каан рефлекторундан келген херелди доосказ, Чер биле Ай аразының ыраан дерт метр карышкаттыг болур хире шын хемчээп апнан деп, ол обсерваторияның төлээлекчизи дыңнаткан.

Ол аразының ыраа 375.787.265 метр болган.

(СЭТА).

Номчукчуларның кичээнгейинге

МАССАЛЫГ ЧАА СОЛУН

СЭКП ТК-ның массалыг чаа солуну «Социалистическая индустрия» («Социалистиг индустрия») июльдуң 1-деп эгелеп үне берген болгай. **Ооң арынарынга кандыг айтырыглары чыдарыл?** Ол колдуунда бүдүрүлге коллективтериниң, ажылчыннарның, инженер-техниктиг ажылдакчыларның, конструкторларның, эртемденнериң амыдыралын, ажыл-чорудулгазын чырыдар хүлээлгелиг.

Солуннуң бирги сорулгазы —номчукчуларның политиктиг, бүдүрүлге биллиглерин калбартырынга дузалаар, чуртта болгаш даштыкыда кол чугула болуушкуннар-биле таныштырар. Экономика хогжулдезиниң чедишкиннерин, эртемниң болгаш техниканың чедишкиннериниң дугайында түүлдерни парлаар, бүдүрүлгениң культуразын бедидер, планнаашкынны болгаш эргелеп башкарарының херээн сайзырангайжыдар дугайында ук солун калбаа-биле чырыдар, четпестерге, дөгейленчек, дүжүметсиг чоруктарга удур демисежир.

Экономиктиг улам ыңайгы хогжулдениң үндезини ниитиниң бүдүрүлгезиниң ажыктыын бедидери, эртем-техниктиг депшилгеге, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидеринге үндезилээш, үлетпүрүнүң бүгү адырларының шынар талазы-биле көргүзүглерни улам экижидери болуп турар ыңдыг чадаже бистиң чурттуң ажылагыйы ам кирген.

Эртем-техниктиг революция коммунистиг тургузуушкуннуң бүгү талаларынга улам улуг салдарны чедирип, ниитилел амыдыралынга кижиниң ажыл-чорудулгазынга улам бедик негелделерни салып турар. Бо бүгү үүлдер чаа солуннуң кичээнгейинин төвүнге турар.

В. И. Ленинниң төрүттүнген хүнүнден бээр 100 чыл ою чоокшулаан түдүм-на, ол алдарлыг юбилейни төлептинг уткуур дээш социалистиг чарыш улам калбарып, чогаадыкчы ёзу-биле хогжүүр. Социалистиг чарыштың, коммунистиг күш-ажыл дээш шимчээшкинниниң дугайында, совет кижилериниң чогаадыкчы идепкейниниң дугайында материалдар солуннуң арынарынга улуг черин эзлээр.

Коммунистериниң болгаш бүгү номчукчуларның дузазы-биле ажыл-агыйга партийжи удуртулганы улам болбаазырангайжыдар талазы-биле чугула хемчегларни солун ап, коммунистерниң, партия болуктериниң болгаш эге организацияларының инициативазын бүгү хемчеглер-биле бедидер, бедик хамааты хүлээлгенин, совет патриотизминиң, пролетаржы интернационализминиң угаан-бодалын бүгү ажылчыларге сиңдирип кижизидер.

Солунга «Ажылчын факультет» деп тускай булуң ажыттынар, аңаа идеологтуг болгаш политиктиг амыдыралдың, эртем-техниктиг депшилгенин, экономиктиг реформаның дугайында тайылбырлыг материалдарны парлап турар болур. Бистиң чурттуң ажылчын ангыланын патриоттуг эгелээшкиннерин, маадырлыг күш-ажылчы, революстуң чаңчылдарын солун идепкейлии-биле деткип, хөгжүдер, күш-ажылдың кижизин, ооң иштики мөзүүн, күзелин, ачыс сорулгазын чырыдар.

Ажылчынның амыдыралыныз-бүрү. Ажылчын кижиниң сонуургавайн турары, билигинин ыңдыг талазы черле чок. Экономика, политика, эртем, уран чүүл, спорт, туризм—бо бүгү ажылчы кижиниң сонуургалында, оларны солунга калбаа-биле чырыдар.

Совет кижи улуг сонуургаачал. Бодунуң билинн доктаамал бедидеп турарын ол ораллажыр. Чаа солуннуң арынарындан ол справкаларны, консультацияларны, сонуургаан айтырыгларына харыыларны-даа тып номчуур.

Солун неделяда алды катап үнер, ону номчукчулар чагыдып ап, нептередир талазыбилде хемчегларни алыр дээрзинге бүзүрээр бис.

И. КРАВЧЕНКО.

* * *

СЭКП ТК-ның «Социалистическая индустрия» («Социалистиг индустрия») деп чаа солуннуң парлап үндүрүп эгелээнинден бээр ооң чагылгазын калбартыр талазы-биле бистиң республикада ажыл тагда-ла калбарган.

Тыва АССР-ниң девискээринде үлетпүр бүдүрүлгелерни хөй болгай. Ак-Довуракты «Тыва даг-дүгү» комбинады, Хову-Аксыда «Тывакобальт» комбинат, Кызыл хоорайда хөй санныг фабрикалар, заводтар, районнарда үлетпүр комбинаттарының бүдүрүлгелери — бо бүгү черлерде хөй ажылчыннар, инженер-техниктиг ажылдакчылар, албан-хаакчылар ажылдап турар.

Төп Комитеттиң чаа солунун чагыдып алыр, ону номчуур чорук олариың бүдүрүлге-экономика талазы-биле билиин бедидеринге дузалаар, а ол болза беш чылдың планнарын чедишкинниг күүседир дээш практиктиг ажылдарга улуг идегли салдарны чедирер.

Ынчангаш бо чаа солунну республиканың чонунуң иштинге массалыг-биле тарадып нептередир талазы-биле ажылды улам идепкейжидер дээш хемчегларни алыр бис.

Д. БОЧКОВА.

СПОРТ

„Асбест“ уткан

Чоокта чаа футболга республиканың бирги чери дээш болуп турар маргылдаанның бир ужуражылгазы Ак-Довурак хоорайга болган. Маңаа «Асбест» команда бодунуң шөлүнге Чадаана хоорайның «Восток» командазын хүлээп алгаш, 2:1 санга удуп алган.

Редактор К. Н. ДИНГА.

КИНО

АВГУСТ 23-ТЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Берлин чедир орукка» 9.45, 11.30, 1.15, 3, 4.45, 6.30, 8.15, 10 шактарда.

«ЕНИСЕЙ»: «Цезарь болгаш шивишкин» 10, 11.30, 1.30, «Кыстарны оорлаалы» 3.20, 5.15, 7.10, 9.30 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Щит болгаш хылыш» (1-ги, 2-ги серилары) 1, 4.30, 8 шактарда.

«ВОСТОК»: Киночыынды 1, «Ужуражыр чери—Женева» (1-ги, 2-ги серилары) 2.40, 5.40, 8. 40 шактарда.

«ЧАЙГЫ ТЕАТРГА»: «Дүнге куржаткан Бомбей» 5, 7, 9 шактарда.

СОВЕТ КАДЫКШЫЛГА ЧЕРЛЕРИНДЕ ОН МИЛЛИОН КИЖИ

Эрткен чартык чылда Совет Эвилелинге кадыкшылганың 160 чаа корпузу ажыглалга киргеп. Оларның аразында — Сочиде «Светлана» пансионат, Владивостоктуң чоогунда, Калининн, Николаев болгаш өске-даа областарда дыштанылга бажыңнары бар.

— Совет курорттарны хөгжүдериниң перспективалары кандыгыл? ПМА агентилелдиң корреспондентизиниң салган бо айтырыынга профэвилелдериниң курорттар эргелелиниң талазы-биле Төп чөвүлелиниң даргазы ИВАН КОЗЛОВ харыылап тур.

— Хамыктың мурнунда каш саннарны чижек кылдыр айтыры күзевчиг. Совет Эвилелинде бет муң чыгаа санаторий, дыштанылга бажыңы болгаш пансионат ажылдап турар. Чылда аңаа он миллион ажыг ажылчы чоннар дыштанып турар. Ийи чүс муң кижи — эмчилер, медицина сестралары, официянтылар, өске-даа ажылдакчылар бистиң кадыкшылга черлеривисте ажылдап турар. Күргүне курорттарны хөгжүдеринге чыл бүрүде барык 170 миллион рубльди чарыгдап турар.

Совет кадыкшылга черлериниң бажыңнарын амыдырал хандырылганың бүгү таарымчалыг үүлдери-биле тергиин дерээн. Оларның хөйүнде бассейннер бар. Кадыкшылга чер бүрүзүнде — кыпкы спорт залдары болгаш чайгы спорт дериишкиннери. Санаторийлерде малгаш болгаш суг-биле эмнээр черлерни, медицина кабинеттерин амгы үениң ада-чурт болгаш дапткы аппаратуразы-биле дерээп. Сөөлгү үениң дургузунда санаторийлерин специализастаарын боттандырган. Ол чорук бойдустуң эмпелге бүдүмелдерин эң ажыктыг кылдыр ажылгаар арганы берип турар. ССРЭ-ниң девискээринде минерал суглуг дөрт муң ажыг черин болгаш эмнелгеге ужур-дузалыг малгаш бар 700 черни шинчилеп тыпкан. Оларны ажыктыг кылдыр ажыглаарынга холбашкан айтырыгларны он үш институттуң эртемденнерн ажылдап турар. Ындыг эртемшинчилел албан черн Москвада база бар. Ол болза курортологияның болгаш физиотерапияның Бүгү-эвилел эртемшинчилел институду-дур.

Ам Совет Эвилелинде чүрекдамыр, кеш, перви, ижин болгаш өске-даа органнарда аарыгларны эмнээр специализастаан санаторийлериң калбак четкизи ажылдап турар. Ол кадыкшылга черлериниң от-сураа чыл бүрүде калбарып турар. Евпатория, Цхалтубо, Кисловодск, Ессентуки, Пярну, Трускавец ышкаш курорттар бүгү делегейге сурагжаан.

Совет курорттарны хөгжүдериниң перспективаларын допчузу-биле чугаалаарга мындыг. Келир чылда дыштанылга бажыңнарының, пансионаттарның, санаторийлериниң тудуунга болгаш чаартылгазынга 200 миллион ажыг рубльди, бо чылдыындан 30 миллион хөйнү чарыгдаар. Чаа кадыкшылга черлери чурттуң хөй крайларынга болгаш областарынга тургустунар. Агаар-бойдузу дошкун, соок Якутск база «курорт» чурту болу бээр, ооң чоогунга Лена хемниң эриинге санаторий тударын шийтпирлээн. Ооң төлевилинге Кыдыкы Соңгу чүктүң дошкун агаар-бойдузун барымдаалаан — крышазының адаанга микроклиматты тургузар бажыңга удуур корпустар, эмнээр черлер, солярия, бассейн, чимис сады, клуб турар.

Сибирьниң Тюмень чоогунда тудуп турар база бир кадыкшылга черн баштайгы аалчыларын удавас хүлээп алыр. Владивосток чоогунда, Оожум океан эриинде болгаш Алтайның чурумалдыг девискээринде чаа санаторийлерин тудуп турар.

Кара далайның Кавказ эриинде Адлерде курорт хоорайжыгажы база озуп, сайзырап турар. Ында бедик корпустарның аразынга кышкы бассейн, хол бомбүүнүң шолдери, теннис столдары, киноконцерт залы, рестораннар, кафелер тургустунар.

Совет Эвилелинде уруглар санаторийлерин тургускан. Ындыг санаторийлер Крымда, Кара далайның Кавказ эриинде, Прибалтикада болгаш чурттуң өске-даа хөй районнарында бар. Ам Анапада санаторий хевирнинг дөрт пионер лагерин тудуп турар. Аңаа ийи пионер лагерин тударын база планнаан, оларга хары угда 8 муң хире уруглар дыштанып болур. Ындыг кадыкшылга черин уругларның сураглыг курорту — Евпаторияда база тудуп турар.

Кисловодск, Одесса, Ессентуки, Рязань, Калуга... Бо-даа база өске-даа хөй хоорайларга кадыкшылганың чаа бажыңнарын тударын планнаан болгаш оларга хөй миллион совет хамаатылары дыштанып база эмнелип болур.

(ПМА).

редакциянын адрези: Кызыл, Шетинкин—Кравченко кузумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАР: Редакторнун 24-63, редакторнун оралакчыларының болгаш пропаганда килдизинин 35-24, харыысалгалыг секретарының 23-35, партийжи амыдырал килдизинин 23-54, культура килдизинин 37-13, кедээ ажыл-агый килдизинин 21-47, үлетпүр килдизинин 22-64, чагаа база совет тургузуг килдизинин 21-27, информация килдизинин 20-60, бухгалтериянын 31-75, корректорларның 27-41. Солун келбейн барганда 32-75 телефонне болгаар.

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелинин чанында партияга эргелелиниң типографиязы. (Кызыл, Шетинкин — Кравченко кузумчузу, 1.).

ТС—00991

Солун неделяда алды катап үнер